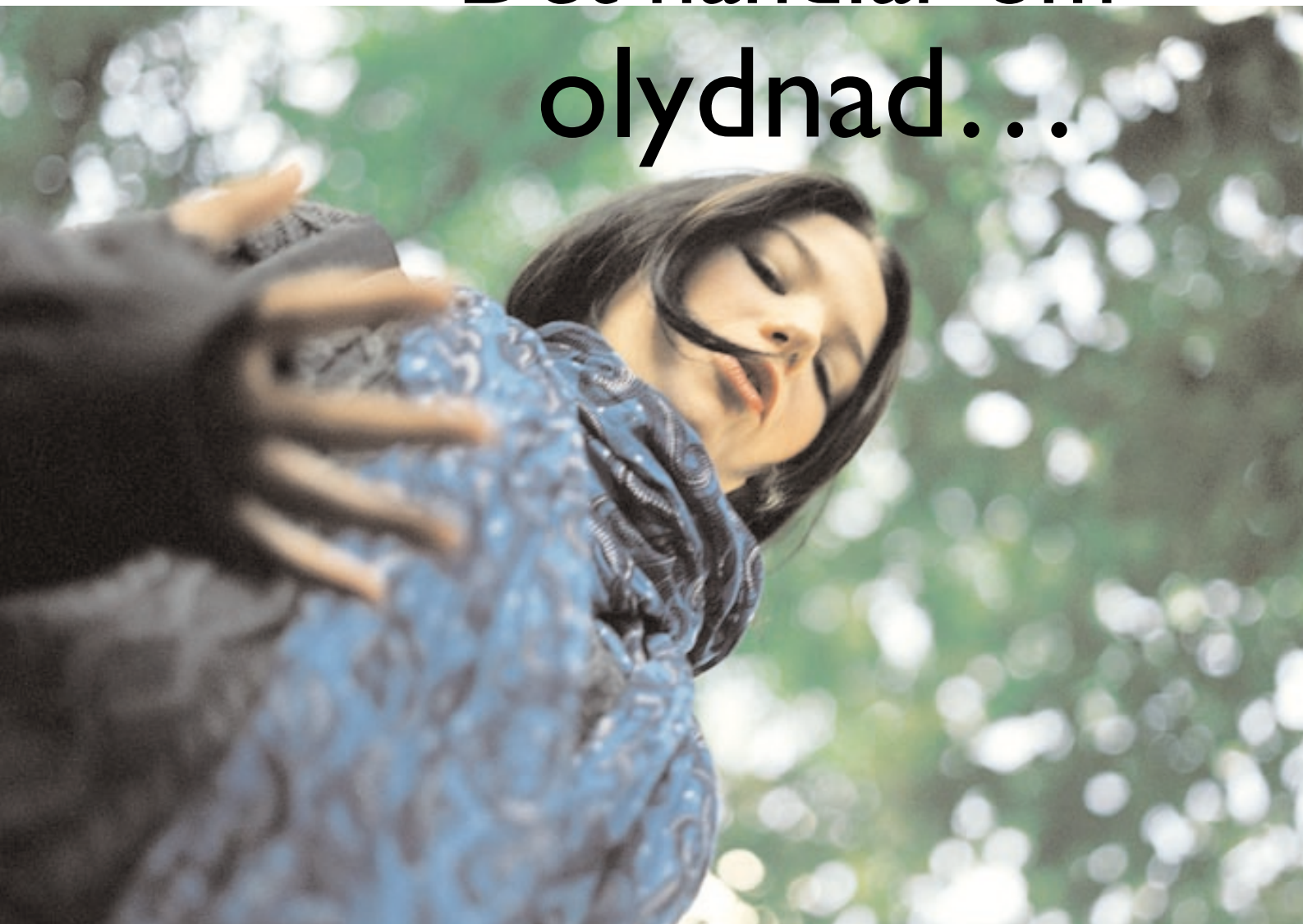

Förtryck i hederns namn

Det handlar om olydnad...

*Rapport från seminarier med kvinnoorganisation KA-MER från
Turkiet och Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris*

Rädda Barnen

Save the Children Sweden

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter.
Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer
i Sverige och i världen.

Vår vision är en värld där alla barns rättigheter är tillgodosedda.
Det är en värld där varje barn uppskattas och respekteras,
där alla barn har inflytande och där alla barn har möjligheter och framtidstro.

Rädda Barnen ger ut böcker och rapporter för att sprida kunskap om barns
förhållanden, ge vägledning och inspirera till nya tankar och diskussioner.
Du kan beställa våra publikationer genom att ta direktkontakt med oss,
eller genom att gå in på www.rb.se/bokhandel

© 2004 Rädda Barnen och författaren

Författare: Anna Frenning
Produktionsledare: Sofia Hildebrand
Layout: Ulla Ståhl
Omslag: Annelie Rehnström
Omslagsbild: Patrick Sheándell O'Carroll

ISBN: 91-7321-143-5
Art nr: 3159

Rädda Barnen
107 88 Stockholm
Torsgatan 4
Telefon: 08-698 90 00
Fax: 08-698 90 10
info@rb.se
www.rb.se
www.oeffekt.rb.se

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning av föreläsningarna	7
Rädda Barnens grundantaganden (statements)	11
Seminarier och presentationer	13
- Presentation av KA-MERs verksamhet	13
- KA-MERs verksamhet mot hedersmord	17
- Shemse – det första fallet	21
- Starta-eget-grupper för att bli starkare ekonomiskt	21
- Det första bemötandet steg för steg	22
- Rädda Barnen: Vilka ord ska vi använda?	24
- Inte alltid möjligt att arbeta med föräldrar	26
- Möjligheter och svårigheter med att arbeta med pojkvänner, familjer och släktnätverk	27
- KA-MERs arbete med "systemet"	31
Frågor och tankeutbyten kring arbetet	35
- Hur uppstår våld – och hur motverkas det?	35
- Språk och tillit	35
- Mer om hedersmord	38
- Hembesök – familjearbete	39
- Transkulturellt arbete	40
- Samhället, framtiden – och vad man kan göra åt det	41
Död i hederns namn – om samband mellan hedersmord och självmord	52
Ett program för psykologisk hjälp	58
Sammanfattande resonemang utifrån seminarier, diskussioner och frågestunder	61
Bilaga	64
- Heder och övertramp i journalistiken kring hedersbrott	64
- Diskussion	68
- Efterord till presseminariet	73
Länkar, kontakter och lästips	75

Förord

”Det har gått två år sedan jag flyttade hemifrån, det går inte en dag utan att jag tänker på dem därhemma” säger en flicka som kommer till vår mottagning. Hon är en av de flickor som varit tvungna att lämna sitt hem på grund av hot, förtryck och våld som hon utsatts för av sina anhöriga.

Vi arbetar på Centrum för barn och ungdomar i kris, på Mottagningen för flickor i dubbla kulturer och på Rädda Barnens sverigesektion. Det har gått två och ett halvt år sedan vi startade vår mottagning, som vi öppnade för att bidra med våra yrkeskunskaper som psykoterapeuter till stöd för de flickor som farit illa av det hedersrelaterade förtrycket. Vi har lärt oss mycket av flickorna, men har fortfarande mer att lära.

I maj 2003 hade vi vår första workshop/seminarium med professionella och frivilliga som arbetar direkt med flickor. Avsikten var att skapa ett forum för kunskapsutbyte med deltagare från socialtjänsten, skolan, ungdomsmottagningar, polisen och frivilliga kvinnoorganisationer. Seminariet/workshopen resulterade i rapporten ”Förtryck i hederns namn”.

Hösten år 2003 anordnades två konferenser kring temat Våld i hederns namn i Turkiet; i Diyarbakir och i Istanbul. Där medverkade bland andra Nebahat Akkoc, ordförande i kvinnoorganisationen KA-MER, som arbetar med att motverka våld mot kvinnor. I samtal med representanter för KA-MER förenades vi i ett behov av att fördjupa våra kunskaper kring arbetet med kvinnor* och flickor som hotas av våld i familjen, inklusive hedersrelaterat våld och hedersmord. Vi som arbetar direkt med de drabbade ville gärna ha ett gemensamt utrymme, en mötesplats, där professionella kunde utbyta erfarenheter, diskutera utifrån konkret arbete med flickor/kvinnor och deras anhöriga och gemensamt hitta metoder för att stödja dem som söker hjälp hos oss.

Under en knapp vecka i maj 2004 besöktes Stockholm och Rädda Barnen av sex representanter för organisationen KA-MER. I delegationen ingick också docenten och självmordsforskaren Aytekin Sir från Dicle universitet i Diyarbakir och journalisten och författaren Zeynep Oral från Istanbul. Syftet med besöket var att utbyta erfarenheter mellan professionella och frivilligarbetande i Sverige och Turkiet. Under veckan hölls fyra seminarier och ett möte med tjänstemän från regeringskansliet. Ett seminarium var arrangerat av Rinkeby stadsdelsförvaltning och tre arrangerades av Rädda Barnen i Stockholm. Det första av dessa tre var en öppen föreläsning av Aytekin Sir och KA-MERs ordförande Nebahat Akkoc under namnet ”Död i hederns namn”. Det andra var en heldag på temat ”Förtryck i hederns namn” med workshops och seminarier

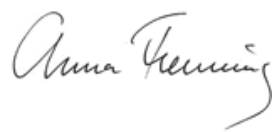
* På Rädda Barnen föredrar vi att använda oss av ordet flickor och KA-MER föredrar ordet kvinnor. Flickor används för att markera att de som ingår i Rädda Barnens målgrupp är barn under 18 år och att de fortfarande borde betraktas som barn. KA-MER använder ordet kvinnor för att markera att de är kvinnor utan att gå in i diskussionen om hemmafru, gift, oskuld och så vidare. Det hindrar inte att det bland deras besökare finns 13-åringar som är gifta och har barn.

med KA-MER och Rädda Barnen samt ett fyrtiotal professionella och aktiva frivilliga som arbetar direkt med flickor med denna problematik. Det tredje Rädda Barnen-seminariet riktade sig till journalister och behandlade "Heder och övertramp i journalistiken kring hedersbrott", vilket också var seminariets titel.

För att dokumentera dessa dagar som innehöll så många nya och intressanta aspekter på problematiken kring flickor som lever i konflikt mellan dubbla kulturer, skrevs denna rapport. Vi hoppas att erfarenheterna kommer att leva vidare också utanför den krets som hade möjlighet att delta i seminarierna.

Under hela besöket hölls flera presentationer av både KA-MERs och Aytakin Sirs arbete. Ett uttömmande referat från deras besök innehåller med nödvändighet delar från alla de olika föreläsningarna. Den föreliggande texten är, i de delar som ursprungligen framfördes på turkiska, referat och bearbetningar av tolkarnas översättningar av föredragen. En del av föreläsarnas formuleringskonst går säkerligen förlorad genom metoden, men det var det som lät sig göras under omständigheterna.

Stort tack till alla som har varit med och bidragit med sina erfarenheter och sitt engagemang i seminarierna, som föreläsare och som deltagare. Ett särskilt tack till Annika Svanström, konsul på Generalkonsulatet i Istanbul, som med sitt engagemang och stöd gjorde resan möjlig för en så stor delegation. Tack också till tolkarna, som följde oss under hela KA-MERs besök; Gülnur Müren, Nilgün Öktem och Ayse Güler.

Anna Frenning

Sevil Bremer

Monica Brendler-Lindqvist

Sammanfattning av föreläsningarna

Under tre dagar i maj 2004 besöktes Stockholm och Rädda Barnen av Nebahat Akkoc, ordförande för kvinnoorganisationen KA-MER från Turkiet och fem av hennes kollegor. I delegationen ingick också docenten och självmordsforskaren Aytekin Sir från Dicle universitet och journalisten och författaren Zeynep Oral från Istanbul. Syftet med besöket var att utbyta erfarenheter om hur man kan arbeta för att stödja kvinnor och flickor som hotas av våld i familjen, inklusive hedersrelaterat våld eller hedersmord. Rapporten är en dokumentation av de föreläsningar och diskussioner som hölls under de tre dagarna, hos Rädda Barnen, samt vid ett tillfälle i Rinkeby under värdskap av Rinkeby stadsdelsförvaltning.

Rapporten är också en uppföljning av den rapport som Rädda Barnen gjorde efter förra årets workshop och seminarium med namnet "Förtryck i hederns namn". Liksom förra året deltog även i år ett 40-tal professionella och frivilliga som arbetar direkt med flickor som är utsatta för hedersrelaterat förtryck i en heldagsworkshop med seminarier. Seminarierna hölls av KA-MER och Rädda Barnens psykoterapeuter och följdes av gruppdiskussioner.

I separata kapitel finns referaten från föreläsningar av docent Aytekin Sir och av psykologen Jülide Aral från Istanbul. I en bilaga finns dokumentationen av ett presseminarium med titeln "Heder och övertramp i journalistiken kring hedersbrott".

KA-MER har sin bas i staden Diyarbakir i sydöstra Turkiet. Kurder är i majoritet i området. Organisationen arbetar med att stödja förtryckta, hotade och våldsutsatta kvinnor och flickor. En grupp inom KA-MER arbetar särskilt mot hedersmord.

Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris arbetar sedan januari 2002 med psykoterapeutisk behandling av flickor som lever i konflikt mellan två kulturer. Det är flickor som har psykiska symptom på grund av att de varit - eller är - hotade eller förtryckta av sina anhöriga. Cirka 20 flickor, ibland även familjer och nätverk, har fått behandling på mottagningen för flickor i konflikt mellan dubbla kulturer.

En viktig slutsats efter seminariet 2003 var att varje flickas öde är unikt, att en avgörande faktor för att vi ska kunna vara ett stöd är att vi lyssnar till flickan själv och ser hennes egen förmåga att bedöma situationen och att ta beslut. Slutsatsen står sig och förstärktes under KA-MERs besök.

När KA-MER byggde upp sin verksamhet började de med att ta reda på så mycket som möjligt om kvinnors inställningar och erfarenheter när det gäller våld. De fann bland annat att de flesta av kvinnorna uppfattar det som en del av kvinnligheten att utsättas för våld. Därifrån är det lång väg till att se kvinnors rättigheter; feminismens möjligheter är därmed marginella – i alla fall så som kvinnorna såg det.

I sitt arbete möter KA-MER olika grupper som menar att deras infallsvinkel är fel, att kvinnofrågor kommer i andra hand, eller borde behandlas annorlunda. KA-MER har utvecklat olika "språk" för att bemöta olika grupper. Utifrån analyser av det patriarkala systemets likheter med imperialismen har de hittat "språk" för att bemöta argument från vänsterrörelsen och från den kurdiska befrielserörelsen, som hävdar att kvinnors frigörelse kan komma i andra hand. Ett annat "språk" handlar om slöjfrågan. Även där är det kvinnans egen inställning som gäller – ingen ska tvingas, vare sig att bära slöja, eller att avstå från att bära slöja, för att till exempel få tillträde till universitetet.

KA-MER menar att verklig feminism är till för alla. Det finns många kulturer representerade i den region där de arbetar och ingen nekas rätten till sin kulturella identitet. Däremot har kvinnorna själva tillsammans med KA-MER listat kulturella företeelser som inte är acceptabla.

KA-MER samarbetar med alla som är emot våld, även män. I konkreta ärenden där kvinnor dömts till döden av ett familjeråd lyckas KA-MER ofta förhandla med män. Flera seminariedeltagare frågade med lite olika infallsvinklar om KA-MER på bredare front försökte påverka dem som försvarar våld; män, allmänhet, lokalsamhällen. De svarade att de bara arbetar på uppdrag av kvinnor, inget annat. Däremot påverkar de förstås på den offentliga nivån, genom att föreläsa om sitt arbete, diskutera med makthavare och delta i media.

KA-MER bedriver både akutverksamhet och gruppverksamheter för att stärka kvinnor både psykologiskt och kunskapsmässigt. Mänskliga rättigheter och "starta-eget-kurser" står på schemat bland annat. KA-MER driver också daghem, där barnen får lära sig jämställdhet i praktiken – något som är ovanligt i Turkiet i övrigt.

Efter fem års verksamhet hade KA-MER samlat tillräcklig kunskap för att kunna starta en särskild verksamhet kring hedersmord. Därmed har de också gått ett steg längre i definitionen av sina arbetsuppgifter. Tidigare sade KA-MER: "Vi vägrar våld." Nu säger man att "Vi ska kämpa emot den kultur som skadar kvinnor".

Den vanliga uppfattningen är att hedersmord utlöses av att en kvinna eller flicka haft ett sexuellt förhållande, men det behöver inte alltid handla om det, förklarar KA-MER. Normerna ser olika ut i olika regioner och familjer, men när det gäller hedersmord är det gemensamma att kvinnan gått över den gräns som männen har satt upp. Skälet till straffet är olydnad och det som ska upprätthållas är kvinnans underordnade nivå.

Andra medarbetare från KA-MER gav också introduktioner till arbetet mot hedersmord, med starta-eget-grupper och med mottagningen.

Rädda Barnens psykoterapeuter från Centrum för barn och ungdomar i kris reflekterade i ett seminarium kring språkbruket i samtal med flickor och deras familjer. De beskrev hur de resonerat innan de valde namnet till det som blev "Mottagning för flickor i konflikt mellan dubbla kulturer". Det handlade om att hitta ett namn som flickorna inte stöttes bort av. Ord som "kyskhetskultur",

”hedersrelaterat våld” eller ”patriarkala strukturer” är det få som vill använda om sig själva. Sådana ord kunde lätt uppfattas som en kränkning. Däremot används detta språkbruk när man talar om flickorna och deras familjer. Det är ett dilemma att hantera: skillnaden mellan det teoretiska och det praktiska språkbruket.

I arbete med familjer och nätverk är det viktigt att använda ett språk som ligger nära familjen. Att utforska och samtala om innebörden av de ord som familjemedlemmarna använder är en kärnfråga i behandlingen. Rädda Barnens terapeuter arbetar transkulturellt - en infödd svensk och en turkisk/svensk psykoterapeut använder sina olika kulturella erfarenheter i arbetet, vilket ger stora fördelar.

Rädda Barnen beskrev också ett konkret arbete med en familj. De flesta som kommer till mottagningen kommer själva, men när flickorna så önskar och det låter sig göras utan att de utsätts för fara, arbetar psykoterapeuterna även med nätverk, pojkvänner och familjer. Familjearbete är något som måste byggas upp mycket långsamt och försiktigt. I det fall som beskrevs träffade en av terapeuterna först under en längre tid en flicka som brutit med sin familj. Hon uttryckte tidigt en önskan att få kontakt med sina föräldrar igen. När flickan själv var säker på att hon var mogen för det tog terapeuterna kontakt med föräldrarna och träffade dem först själva. Därefter kunde ett möte med både flickan och föräldrarna komma tillstånd. Det var omgärdat av försiktighetsåtgärder, också rent praktiska sådana. Efter första mötet var både flickan och mamman arga och besvikna på att den andra inte visat sin saknad och kärlek tillräckligt. Knuten kunde så småningom lösas, bland annat genom att flickan och mamman skrev brev till varandra, som förmedlades av terapeuterna.

Aytekin Sir, docent i psykiatri vid Dicle universitet, har forskat kring självmord. Självmordsfrekvensen varierar mellan olika länder, men den är ganska stabil inom varje land. Därför är det intressant att notera att den plötsligt ökat i Diyarbakir med omnejd. Området är - inte minst genom KA-MERs arbete, känt för att hedersmord förekommer. Aytekin Sir pekar också på att det så gott som överallt finns en stor övervikt män bland självmördare. I den del av Turkiet han studerat är det däremot precis tvärtom – dubbelt så många självmord bland kvinnor som bland män registreras.

Det finns många berättelser om hur ”självmord” arrangeras, till exempel genom att kvinnor tvingas äta råttgift eller hur de oförklarligt plötsligt faller ut genom ett fönster på hög höjd när de befinner sig ensamma i rummet med en manlig släkting. Att bevisa sådant i rättegångar är mycket svårt i enskilda fall – men statistiken talar ändå ett tydligt språk. Kvinnomord, kamouflerat till självmord förekommer av allt att döma i högre utsträckning i sydöstra Turkiet än i andra delar av Turkiet och i andra delar av världen. Och antalet ökar. De kvinnor som dör på detta sätt är oftast ”hemmadöttrar” eller hemmafruar, det vill säga kvinnor som saknar ekonomisk frihet. Aytekin Sir tror att ökningen hänger ihop med urbaniseringen. Utbildade eller lågutbildade agrara familjer tvingas in till städerna för sin försörjning. Det djupt patriarkala livsmönstret ställs plötsligt emot influenser från det moderna, globala samhället. Det är en integrationsproblematik i Turkiet, på många sätt lik den vi ser i Sverige och andra delar av Europa.

Psykologen Jülide Aral presenterade också sitt och KA-MERs arbete med stödgrupper för psykologisk hjälp. Arbetet har bedrivits i fem steg, med bland annat målformulering, traumabearbetning med psykodrama samt utvärdering enligt skalor för PTSD, Post Traumatic Stress Disorder. Cirka hälften av deltagarna i gruppen hade förbättrat sina värden minst ett steg enligt stressdiagnosschemat.

Rädda Barnens grundantaganden (statements)

Debatten om flickor med utländsk bakgrund som utsätts för eller hotas av våld i sina familjer har stundtals varit ganska het. En del av diskussionerna, som varit svåra att reda ut har handlat om ord och begrepp, där deltagarna inte alltid har gjort klart vilken innebörd man lägger i de ord som används, eller vilket synsätt som ligger bakom orden. Efter de snart tre år som Rädda Barnen har arbetat med frågan har vi kommit fram till följande "Statements" eller "Grundantaganden" som är bas för vårt arbete.

Hedersmord har en kulturell bakgrund, men ingen etnisk eller religiös.

Med detta menar vi att hedersmord inte handlar om etnicitet, till exempel att man är svensk eller kurd, utan den har sin grund i kulturer med feodala tankemönster som har funnits på jorden i tusentals år och som fortfarande finns kvar hos vissa familjer/nätverk/stammar världen över. Det går inte att koppla dessa tankemönster till någon speciell religion även om religiösa förklaringar används. Det finns många olika kulturer inom en etnisk grupp och det finns kulturer som överskrider de etniska gränserna. Kulturer förändras ständigt av de människor som omfattar den, den består av många delar, och enskilda personer kan omfatta vissa delar och ta avstånd från andra.

Hedersmord är en speciell form av mord som följer ett bestämt mönster.

Det är ofta sanktionerat i ett familjeråd som historiskt fyllt funktionen av att reglera rättvisa och bestraffning i samhällen med feodala strukturer. Familjerådet är beslutsforum för en hel släkt och beslut om hedersmord har stöd eller acceptans från fler än den eller de som utför mordet.

Hedersmord är det yttersta straffet för regelbrott.

Strikta hierarkier är en del av feodala patriarkala normer. Brott emot normerna bestraffas. Det handlar inte nödvändigtvis om sexualitet, även om kvinnans sexualitet är hårt kontrollerad och kringgärdad av många regler i kulturer med hederstänkande. Även pojkar och män kan drabbas av våld, hot, kränkningar och förtryck om de inte följer reglerna.

Hedersrelaterat våld kallar vi sådant våld som är kopplat till heders- eller kyskhetsetik i feodala mönster.

Våld inom familjen kan vara kopplat till traditionella könsroller som har mer eller mindre stöd i samhället runt omkring. Om de har en kulturell närhet till

hederstänkande och feodala strukturer kallar vi det ”hedersrelaterat våld”, inte annars – oavsett var familjen har sitt ursprung.

Seminarier och presentationer

Presentation av KA-MERs verksamhet

(Referat från offentlig föreläsning måndagen den 17 maj 2004 hos Rädda Barnen.)

Nebahat Akkoc är pedagog och ordförande för kvinnoorganisationen KA-MER. KA-MER betyder just kvinnoorganisation – ”KA” är en förkortning av KADIN som betyder kvinna och ”MER” är en förkortning av MERKEZ som betyder centrum. Nebahat Akkoc är före detta lärare. Lärare pensioneras tidigt i Turkiet och efter pensioneringen engagerade hon sig i människorättsfrågor - en kamp som gjorde att hon själv fick känna av det våld som regimen utsatte kritiker för. Basen för Nebahat Akkocs och KA-MERs verksamhet är staden Diyarbakir i Sydöstra Turkiet. Majoriteten av dem som bor i Diyarbakir är kurder, liksom Nebahat själv.

Nebahat Akkoc hälsade alla välkomna och började med att berätta hur KA-MER gick till väga för att starta verksamheten år 1997, i ett Turkiet som då var härjat av mycket våld i samband med konflikter mellan den kurdiska befolkningen och den turkiska. Ett fåtal kvinnor var med och startade KA-MER och de hade alla fått sin del av våldet i samhället – ett våld som inte bara handlade om frihetskamp, utan också om bristande jämställdhet. Idag har organisationen vuxit och man föreläser runtom både i och utanför Turkiet. Men fortfarande stämmer den liknelse som Nebahat brukar använda för att förklara vilken sorts organisation KA-MER är:

Arbete för och med kvinnor

Nebahat Akkoc:

– Vi definieras som en ”civil organisation”, men när vi får frågan om vilka vi är brukar jag förklara genom att berätta en Nasreddin Hodja historia (Nasreddin Hodja är en välkänd figur i turkisk berättartradition, som står för folklig filosofi och klurigheter.): ”Hodja ramlade från ett högt tak. Då var det en som ropade på en doktor. Men ni vet ju hur Hodja är, så han ropade medan han fortfarande ramlade att - nej, nej, nej, jag vill inte ha nå’n läkare, kalla på en som har ramlat från ett tak i stället.”

KA-MERs motto har alltsedan starten varit att ”arbeta för och med kvinnor”. Det betyder inte att man inte vill arbeta med män, utan anger bara att utgångspunkten alltid är kvinnorna. Det är den ”stil” KA-MER har valt som sin.

Våldet en del av kvinnligheten

Innan KA-MER startade sin verksamhet hade de tänkt och planerat ett och ett halvt år. För att ta reda på vad kvinnorna behövde och ville träffade de 590 kvinnor från 19 olika städer och gjorde en behovsinventering. Efter ett och ett halvt års arbete kunde de fastställa två saker. För det första att kvinnorna upplevde våldet som en del av sin kvinnlighet. ”Om du är kvinna så ska det vara så här.” För det andra att det fanns en mindre grupp kvinnor som var medvetna om att de var utsatta för våld, men som inte visste var de skulle söka skydd.

Dessa två slutsatser var utgångspunkten när KA-MER grundades.

KA-MER utvecklade ett program, vars huvudsakliga innehåll var att kvinnor också är människor, att de har mänskliga rättigheter och att de inte ska utsättas för våld. En metod utvecklades för att höja kvinnors medvetenhet inom det området. De startade också en jourverksamhet dit kvinnorna kunde vända sig i akuta fall.

Nebahat Akkoc:

– Det har varit ett väldigt mödosamt arbete, för vi jobbar inom ett svårt område. Just nu är vi inte begränsade enbart till Diyarbakir, utan vi jobbar i åtta andra städer och innan detta årets slut kommer vi att bli ett riksförbund.

Kultur som skadar kvinnor

Eftersom det är ett så svårt område tog det också tid att komma fram till de allra svåraste uppgifterna – de som handlar om hedersmord.

Nebahat Akkoc:

– För att kunna beskriva det där som ni ser på bilden (*en begravningsbild - en hedersmördad kvinna i en kista*) behövde vi erfarenheten av att ha jobbat i fem år. Innan vi tog tag i verksamheten mot hedersmord hade vi inte uppmärksammat frågan specifikt. En sak hade vi klart för oss, att vi vägrade våld. Det var den definitionen vi hade fram till år 2002. Nu har vi en klarare definition - att vi ska kämpa mot den kultur som skadar kvinnor. Vi började 1997 och på så sätt är vi mera lyckligt lottade än många kvinnoorganisationer. Vi har lärt oss väldigt mycket av både kvinnorörelsen i Turkiet och i resten av världen. Och vi försöker använda en stil som är anpassad till vår kultur.

Feminismens begränsning

En sak som KA-MER upptäckte ganska tidigt, var att den feministiska grundsyn som de alla hade, inte räckte särskilt långt i det konkreta arbetet med kvinnor.

”...feminismen är rätt så begränsad” |

Nebahat Akkoc:

– Det allra viktigaste vi kom fram till var att feminismen är rätt så begränsad, marginell. Vi skulle inte begränsa oss utan utöka vår verksamhet så att vi jobbade med ännu fler i området. Vi har lagt ner ganska mycket möda på det där med marginalitet, med begränsning. Vi hade två grundbedömningar. För det första; det patriarkala systemet skiljer sig inte så mycket från det imperialistiska systemet. Det är samma mentalitet när USA invaderar Irak och börjar tortera människor där. I och med att män har makt över alla tidningar och massmedier gör de allt för att begränsa kvinnorörelsen. Men vad var vår del i det hela, med marginaliseringen – vad hade vi gjort? För det andra hade vi konstaterat att det fanns väldigt många kvinnor som var utsatta för oerhört våld och att de stod långt ifrån kvinnorörelsen. För att göra sådana bedömningar behövde vi jobba med hundratals kvinnor.

Hon berättar också om ett test som de gjorde tidigt i verksamheten. En gruppövning med ett 20-tal kvinnor.

Nebahat Akkoc:

– Vi hängde upp en kartong på väggen. Så bad vi kvinnorna att de skulle pricka in sig själva och feminismen på den där kartongen. Av alla de där tjugo var det bara en som reste sig upp. Hon prickade in sig själv i ena änden och feminismen i den andra. De andra reste sig inte ens upp. Varför, frågade vi då. Och vi samlade alla svaren. ”Feminismen är till för kvinnor som är högtbildade och rika, som pratar turkiska eller engelska och de ska vara från Istanbul eller Europa. Det är till för sådana kvinnor, inte för oss”, sa de.

”...att vi som feminister ofta tänkte att de val som vi hade gjort skulle gälla för alla andra kvinnor – och det var ett misstag”

Mjölkning och mänskliga rättigheter

Det här var en viktig erfarenhet. KA-MER berättade för kvinnorna från sin egen kultur, att feminismen är till för alla – att feminismen inte bara har en definition och att den är till för att försvara kvinnans rättigheter i samhället. Det fanns en del motstånd att försöka överbrygga. Nebahat uttrycker det så här:

– Ni vet väl att förr i tiden inom vänsterrörelserna förekom det att man skulle ha en viss frisyra och man skulle äta en viss mat. Det händer samma sak med feminismen som hände i vänsterrörelsen. Kvinnor avbröt kontakten för att det fanns krav på att man skulle vara på ett visst sätt och sminka sig och sådant. Men till sist sa vi så här: Du får gärna prata din zazaki, kurmandji (din kurdiska), arabiska, du kan gå i din shalvar (byxor), du kan mjölka din ko, men samtidigt kan du försvara mänskliga rättigheter. Sedan, för att vara lite smidiga sa vi att alla har sin syn på feminismen. Ärligt talat har vi lärt oss allt från de där kvinnorna och det var nog en fördel för oss att vi inte slog fast allt vi tyckte från början. En orsak till marginaliseringen var att vi som feminister ofta tänkte att de val som vi hade gjort skulle gälla för alla andra kvinnor - och det var ett misstag.

Reglerna har kvinnorna bestämt

Nebahat berättar om KA-MERs ”bedömningar” eller ”antaganden”, en sorts teser som man behövde för att kunna hantera olika situationer och diskussioner.

Nebahat Akkoc:

– Vi kan prata i timmar om alla de där olika bedömningar vi gjorde och slog fast, men jag ska bara ta några exempel. Det handlar om att se dynamiken i den kultur vi lever i. Det finns en kurdisk rörelse som vi måste acceptera, det finns en vänsterrörelse som vi måste acceptera, det finns en ”sjal- och turbanfråga” som vi måste se och vi måste hitta en teknik som kan gälla för alla kvinnor i Turkiet.

KA-MER arbetar med alla som inte utövar våld. Men de får kritik från andra som tycker att deras kamp är viktigare.

Nebahat Akkoc:

– Den kurdiska rörelsen påstod från början att vi var helt onödiga. De sa att kvinnokampen skulle hindra den kurdiska frigörelsen. Vi tar inte avstånd från någon kultur, men vi motsätter oss de regler inom vår kultur som skadar våra kvinnor.

Vilka de reglerna är – det bestämmer kvinnorna. Kvinnorna har listat företeelser, tillsammans med KA-MER, som de vill motverka. Det är till exempel det som kallas ”utbyte av människor” - äktenskap där man ger bort flickor i stamkonflikter och alltså gifter in sig i familjen för att lösa konflikten. Ett annat exempel är att om en familj har råd att låta sina fem barn studera, då kommer de att låta sina fyra pojkar studera, men när sedan den femte – en flicka – kommer då har de inte råd. Analfabetismen är 60 procent bland kvinnorna i KA-MERs verksamhetsområde.

Ett system för varje fråga

Det finns andra grupper i samhället som man behöver argument och metoder för att bemöta.

Nebahat berättar:

– Vänsterrörelsen försökte stoppa oss. De sa ”Men vi ska göra revolution och då kommer vi att rädda er också.”. Men vi sa att ”Vi är väl inget hinder, vi ger er arbetare, arbetande kvinnor åt er.”

Nebahat Akkoc:

– ”Turban- och slöjfrågan” har vi också utvecklat ett system för. För det första är vi en kvinnorörelse som försvarar kvinnans mänskliga rättigheter. Som kvinnorrättsrörelse upptäckte vi att vi är emot att en kvinna skulle täcka en del av sin kropp. Men sedan blev det så att vi fick ändra oss utifrån vad kvinnorna krävde från oss. Vi stöttade både den kvinna som blev avstängd från universitetet för att hon bar slöja och kvinnan som blev tvingad att bära slöja. För oss var kvinnan i centrum, hon var den viktigaste och vi var vid kvinnans sida hela tiden och ställde upp för henne när hon behövde hjälp och stöd.

Attityder till män

KA-MER började sin verksamhet i Diyarbakir 1997, men nu har de tiotusentals kvinnor som stöder dem och de finns i åtta städer. Att det gått så bra är ett bevis för att de valt rätt teknik och gjort rätt bedömningar, menar Nebahat. Det gäller också förhållningssättet till män.

Nebahat Akkoc:

– Vi arbetar med kvinnoverksamheter inom fyra olika områden, på fyra olika ställen inom centret. Bara ett av ställena är förbjudet för män - jourverksamheten. Och det här är en metod som vi utövade även när vi arbetade med föreningen för mänskliga rättigheter. Den som är utsatt för våld måste vara säker på att den som har utövat våldet inte får komma in där hon söker skydd. Det betyder att när en kvinna anmäler sig till våra verksamheter är det ganska ofta männen följer med sina makor. Det är bara för att kvinnan ska känna sig säker. Och utanför centret måste vi arbeta med männen förstås, även om det är vi kvinnor som håller i trådarna.

Akutmottagning, gruppverksamhet, starta eget och dagis

KA-MER finns numera på flera platser i Turkiet - Batman, Bingöl, Kiziltepe, Mardin, Van, Hakkari, Siverek och Urfa. De sista har inte öppnat ännu, men ska öppnas under 2004. På fem orter har de arbetat i flera år redan. De har akutverksamhet och gruppverksamhet i alla städer där de arbetar. För att höja

kvinnornas medvetande och status finns också en verksamhet för att starta eget för kvinnor, där de får stöd och försöker försörja sig genom att starta eget. Det finns femton olika arbetsställen, gruppverksamhet för barn mellan 0 till 6 år och fyra dagis - man planerar att öppna två till inom två år. Utöver det finns alltså verksamheten mot hedersmord som startade 2003.

Hedersmord – straff för olydnad

Nebahat avslutar med att berätta om några av de saker KA-MER kommit fram till angående hedersmord:

– När vi pratade om hedersmord trodde vi i allmänhet att kvinnan haft ett utomäktenskapligt förhållande eller att det rör sig om en oskuldsfråga, det vill säga att det finns en misstanke om ett sexuellt förhållande. Men under vårt arbete har det kommit fram nya fakta. Kulturer och sedvanor, som till exempel den kurdiska kulturen, är inte enad eller densamma överallt. Det finns alla typer av nyanser i en kultur.

”Skälet till straffet är olydnad och det som ska upprätthållas är kvinnans underordnade nivå...”

Nebahat Akkoc:

– Kanske jag kan förklara det så här: Tänk er att vi knacker på i fyra lägenheter i ett hus. Då kommer fyra gestalter, fyra typer av kvinnor. I varje nyans finns olika normer för kvinnor. Det som finns är en gräns för kvinnorna, som inte får överskridas. Ibland höjs ribban för den gränsen och ibland sänks den, men om kvinnan försöker gå över ribban, eller om hon faktiskt går över, eller om man tror att hon har gått över - då ska hon straffas. Skälet till straffet är olydnad och det som ska upprätthållas är kvinnans underordnade nivå, det är allt.

KA-MERs verksamhet mot hedersmord

Naime Kardas arbetar med den del av verksamheten där man motverkar hedersmord.

Nedanstående text är ett referat av de båda inlägg som Naime Kardas gjorde under besöket, det vill säga föreläsningen hon höll för Rinkebys socialförvaltning och inledningen till workshopen hos Rädda Barnen.

År 2002 fick turkiska advokatsamfundet ett samtal. En kvinna skulle dödas i hederns namn. De visste inte vem det kom från, kunde inte spåra numret och kunde inte göra någonting. Senare fick KA-MER veta genom tidningen att kvinnan var död. Efter det tittade de en gång till i sina papper, för att se vilka kvinnor det var som kommit till dem. De hittade 70 kvinnor som var hotade till livet. Det blev starten för ett projekt för att förebygga mord i hederns namn. Dessa kvinnor behövde visserligen samma stöd som andra, men man behövde arbeta lite mer specifikt.

Naime Kardas:

– Vi satte som mål att vi skulle arbeta med tre kvinnor under det första året. Det blev 23! Det är ett bevis på hur intensivt problemet med hedersmord är. Under vårt arbete ha vi sett att varje fall är specifikt. Vi har försökt stötta varje kvinna

enligt hennes önskemål. Ibland har vi fått träffa familjeråden. Det är de som dömer.

Först säkerhet – och ID-handlingar

Kvinnorna behöver ofta ett akut skyddsboende. Den teknik som utvecklats under åren tar ett steg i taget.

Naime Kardas:

– Det första vi ser är rädsla. Vi försöker få dem att slappna av, förstå att de är på ett säkert ställe, att de inte behöver vara rädda.

De flesta som kommer är inte folkbokförda och de saknar handlingar. KA-MER ser till att de får ett ID-kort först. Man har utvecklat ett samarbete med myndigheten så att det kan gå på en timme, sådant som tar en vecka annars. Ibland behöver kvinnorna sjukvård och då finns ett samarbete med folkhälsoverket och med universitetssjukhuset. KA-MER får också stöd från polisen, länsstyrelsen, landstinget och socialtjänsten när de behöver ordna skydd och skyddat boende.

Skapa opinion

Samarbetet med andra myndigheter började i Diyarbakir, men nu har KA-MER också samarbete med FN:s kvinnokommission och Advokatsamfundet i Turkiet. Ett mål var redan från början att skapa opinion. Därför har man kontakt med media; radio och press, både regionalt och nationellt.

Naime Kardas:

– Vi har sagt hela tiden att det här inte är vårt problem utan hela Diyarbakirs och hela Turkiets och hela världens problem.

Gravid när hon gifte sig

Naime berättar om det kvinnoöde som ledde till att KA-MER öppnade en speciell avdelning med inriktning på hedersmord:

– Hon var 35 år när hon blev kär i en man och blev med barn. Hon gifte sig religiöst med mannen, men familjen accepterade inte äktenskapet eftersom hon redan var gravid när det ingicks. Hennes kusiner och bröder – åtta personer försökte stena henne till döds. Hennes man dog när han försökte rädda henne. Kvinnan själv lämnades på platsen när släktingarna trodde att hon var död. Där hittade gendarmerna henne.

Kvinnan levde och fördes till universitetssjukhuset Dicle. Efter en månad förlorade hon sitt barn, ett fem månaders foster, och efter sju månader dog hon. Ingen från familjen hälsade på henne på sjukhuset. KA-MER började besöka henne efter att ha läst om misshandeln i tidningen.

Naime fortsätter:

– Vad finns det att säga till samhället efter en sådan sak, så att det verkligen hjälper kvinnor i just sådana situationer? Kanske att en gravid kvinna borde kunna vigas religiöst?

Trakasserad i telefon

Naime fortsätter att berätta om ett annat fall. Denna gång handlar det om en gift kvinna med tre barn, som bor nära Diyarbakir. Hon har blivit trakasserad i telefon av en släkting. Familjen får höra hans version av historien och vill döda henne. En man från slakten sökte KA-MER för att få hjälp.

Naime Kardas:

– Vi försöker göra allt enligt kvinnans önskemål. När kvinnan hör att hon ska dödas tar det några månader innan det verkställs. När hon får veta vilken dag det ska bli går hon till en släkting i en annan by, där vi träffar henne. Hon berättar att hon inte vill lämna sin familj; man och barn.

KA-MER börjar träffa familjen. Försöker ta reda på vem som skulle kunna ha inflytande i just den här familjen.

Naime Kardas:

– Vissa har mer inflytande än andra. Det kan vara vissa personer, politiker, en imam, byäldsten. När man ser familjens struktur kan man veta, säger Naime

KA-MER kontaktade en politiker, en medlem i advokatsamfundet och en imam och så ordnade de ett möte med familjerådet.

Naime Kardas:

– Språket var väldigt viktigt i det mötet. I ett sådant möte kan vi inte säga till kvinnan att ”din kropp är din egen”, eller att ”detta är en ogiltig avrättning utan dom”, utan vi försöker istället säga att det som kvinnan anklagas för bara är skvaller och för diskussionen på så sätt.

Den här kvinnan var stark - hon hade spelat in mannens hotelser i telefon på band. Han hade till exempel sagt att om inte kvinnan gick med på att ha sex med honom skulle han sprida ryktet att hon hade varit otrogen sin man. De lyssnade på detta på familjerådet.

Naime Kardas:

– Det viktigaste var att hennes man trodde på att hon var oskyldig. Efter en och en halv månad tog mannen hem henne. Familjen var övertygad om att hon var oskyldig. Men sedan kom grupptricket i samhället. Där tyckte många att familjen tagit parti för en skyldig kvinna.

Familjen frystes ut, barnen kunde inte skickas till skolan. Familjen blev tvungen att flytta från byn. KA-MER hjälpte till att ordna legitimationer för barnen. Mannen och hustrun var inte vigda officiellt, därför var de inte folkbokförda. KA-MER hjälpte dem med flytt och bostad och fick också hjälp från landshövdingen, så att mannen kunde få ett arbete. Deras flicka går på dagis.

Naime Kardas:

– Det är spännande mellan dem, men de kämpar på och går på möten hos oss. Kvinnan fortsätter att leva i sin egen kultur. Ibland måste de fly tillfälligt.

Förlorade oskulden

Nästa historia handlar om en 20-årig flicka som var ihop med en kille i två år och som förlorat sin oskuld. Familjen gör en oskuldkontroll och upptäcker hur det är ställt. Då låser de in henne i tre månader och försöker under tiden pressa killen till att gifta sig med henne. Men han nekar, säger att det var en annan. Då försöker familjen tvinga henne till självmord. Istället rymmer hon och söker hjälp hos sina kompisar, två journalister.

Naime Kardas:

– De känner till KA-MER och kommer till oss. Vi observerar först att kvinnan är väldigt rädd. Hon försöker gömma sig i mörka hörn. Säger att hon måste härifrån, för annars kommer hon att dö. Vi kontaktar socialtjänsten och får en kvinnojourplats samma dag. För resan dit var vi tvungna att försöka utveckla olika strategier för säkerhet. Buss? Familjen går till busshållplatsen först och letar. Vi funderade kring olika alternativ. Till slut lyckades vi få henne till en grannstad, som hon kunde ta bussen ifrån. Efter en månad hade hon hittat ett arbete och kunde hyra en lägenhet i en annan stad i Turkiet. Hon är trygg nu, men snart kommer längtan. Vi fortsätter med kontakten. Hon vill träffa en psykolog.

Anmälde pappan för incest

Naime Kardas:

– För en månad sedan fick vi kontakt med en flicka i ett incestfall. Hennes pappa hade förgripit sig på henne och det hade pågått i flera år. Hon anmälde pappan för ett år sedan. Han satt tio dagar i häktet, sedan var han ute igen. Då var flickan utstött. Våldet och övergreppen bara ökade. Flickan blev tvungen att avbryta sina universitetsstudier. När våldet och övergreppen fortsatte trappas upp anmälde hon pappan igen. Hon vill inte bo i samma hus som pappan, utan vill flytta till ett kvinnohus.

Det finns inget kvinnohus i Diyarbakir eller i östra Turkiet överhuvudtaget, så istället kom hon till KA-MER. Det var en lördag.

Naime Kardas:

– Vi gick till socialtjänsten på måndagen, men de jobbar långsamt. Det skulle ta ett år att få hjälp. Då fanns det en annan kvinnojour i en annan stad. Vi fick hjälp av polisen att ta henne dit. Pappan hade under tiden suttit en tid i fängelse. Hans partikamrater hade åkt dit för att försöka få honom fri. Hela familjen var emot kvinnan. Incestfallen är vanliga, men kommer sällan ut.

Brodern gick på universitetet, men avbröt studierna för att döda sin syster. Familjen hade lejt en advokat, som via fullmakt ägnade sig åt att söka efter flickan. De kom även till KA-MER och letade. Till slut lyckades advokaten lokalisera flickan till skyddshemmet.

Naime Kardas:

– En annan kvinnoorganisation flyttade henne. Hon försökte byta identitet. Det gick att byta namn, men inte folkbokföring. Så fort hon skriver in sig någonstans för att studera hittar de henne. Hon kan bo i skyddshemmet i tre till sex månader, sedan måste man hitta en lösning. Nu försöker vi få henne till ett annat land.

Shemse – det första fallet

(Referat från presentationer vid workshop tisdagen den 18 maj 2004 hos Rädda Barnen.)

Sacide Akkoc kom som hjälpsökande och arbetar nu sedan fem år med KA-MER i teamet Kvinnojourens hedersmordsprojekt. Hon berättar här om det första fallet med hedersmord hos KA-MER, Shemse Allac.

Sacide Akkoc:

– Hon hade kommit till Dicle sjukhus, svårt skadad efter att ha stenats. Jag ville ta mig an henne och jag följde henne i de sju månader hon låg där.

– Minst en halvtimme om dagen satt jag hos henne och berättade nyheter. Jag sa till henne att ”vi från KA-MER finns här bakom dig - känn stödet”. Ibland var jag ute med henne i två timmar, körde henne i rullstol så att hon skulle uppleva olika miljöer. Hon var ju oerhört dålig, visade nästan inga livstecken. Men efter en tid märkte jag att hon följde mig med ögonen när jag var hos henne. Jag tog på mig att tvätta henne, bada, klippa naglar. Jag gjorde gymnastikövningar med henne. Efter en månad viskade jag i hennes öra att ”om du känner igen mig ge mig ett tecken”. Då tryckte hon min hand och hennes ögon tårades. Senare sa personalen att de såg på hennes ansiktsfärg att den ändrades när jag kom. Hon såg friskare ut.

(Detta är också den kvinna som Naime Kardas berättat att man arbetade först med.)

Nebahat Akkoc:

– Shemse var näst intill död när hon hittades av gendarmerna och fördes till sjukhus. Först blev hon stegvis bättre, fick styrka av Sacide och av sitt barn - hon bar på ett foster som levde. Men när fostret var fem månader förlorade hon det och då fick hon en infektion och dog.

Begravningen var speciell. Det var första gången kvinnorna skötte allt i en begravning. Annars brukar det alltid vara männen som bär kistan, ber böner och så vidare. Nu gjorde kvinnorna och KA-MER allting.

Nebahat Akkoc:

– Om vi inte hade gjort det hade hon begravts som en okänd på en särskild begravningsplats. De som begravs där gör man inga ceremonier alls med, man tvättar dem inte ens. Inga böner - ingenting. Och på gravstenen sätter man ett tecken om att hon är befläckt.

Starta-eget-grupper för att bli starkare ekonomiskt

Nilüfer Yilmaz deltog i en grupp hos KA-MER och leder nu ”starta-eget-grupper”. För hennes del började det med att hon deltog i en traumabearbetningsgrupp.

Nilüfer Yilmaz:

– Jag hade arbete på ett statligt verk, men pensionerades därifrån. Då hade jag upplevt våld i 20 år. Jag har ändrat mig mycket sedan jag träffade KA-MER. Det började med att jag deltog i traumabearbetningsgruppen. Det har funnits många trauman i mitt liv.

Jülide, psykologen, kom från Istanbul och Nilüfer deltog i hennes verksamhet. Hon började arbeta i KA-MER för att sätta ord på det hon själv upplevt och för att visa andra att det finns möjligheter. Nilüfer fick direkt nytta av KA-MERs projekt när hon började med affärsverksamhet.

Nilüfer Yilmaz:

– Kvinnor behöver stöd för att bli starkare ekonomiskt. Vi är noga med att ha en viss plan för arbetet. Finns det någon utbildning man kan delta i för att lära sig bygga upp företag? Vi hittade en stiftelse för ekonomisk utveckling. Efter undervisningen bestämde vi hur vi skulle utforma ansökningshandlingarna för andra kvinnor som ville starta eget. Det får inte vara för komplicerat språk - då blir kvinnorna illa till mods. Nu finns det 17 företag runt om i regionen och det kommer flera ansökningar hela tiden. Kvinnor i alla åldrar startar projekt och det går väldigt bra.

**”Det får inte vara för komplicerat språk
- då blir kvinnorna illa till mods.”**

Det första bemötandet steg för steg

Mehtap Kizilkan arbetar på akutteamet hos KA-MER och berättar om hur det går till när en kvinna kommer till KA-MER för första gången:

– Först är det en som tar emot och visar rummet där samtalet ska ske. Kvinnan väljer sin plats och vi sätter oss mittemot henne. Det är viktigt hur kroppsställningen är och vi sitter varken för långt bort eller för nära. Vi ser till att prata i en viss följd. En som varit utsatt för våld kan vara ganska förvirrad. Vi frågar inte varför, för att fördöma eller ifrågasätta, utan ställer frågor som underlättar hennes berättande, så att hon finner en egen lösning. Immunitet, styrka och självförtroende är våra ledord.

**”Vi frågar inte varför, för att fördöma eller
ifrågasätta, utan ställer frågor som underlättar
hennes berättande, så att hon finner en egen lösning.”**

Kvinnor får olika stöd - psykologiskt, juridiskt, yrkesmässigt. Akutteamet träffar dem 1 - 4 gånger. Om teamet bedömer att kvinnan behöver medicinsk hjälp får hon det.

Mehtap Kizilkan:

– Vi står vid hennes sida, gör allt för henne, det som vi har resurser till, förstås. Vi kommer att diskutera ord senare. ”Jag” är ett viktigt ord. Fast det måste man vara försiktig med - man kan bli självisk också. Vi ser alla som kvinnor, skiljer inte på

”flicka”, ”dam”, ”fru”, ”hemmafru” eller ”hora/prostituerad”. Vi säger heller inte till kvinnorna att vi hjälper dem. Det ordet är borttaget från kvinnoarbetet - varför? Därför att ordet ”hjälp”, när man upplever att man får det hela tiden, kan bli passiviserande. Vi använder ”stöd” istället.

” ’Jag’ är ett viktigt ord. Fast det måste man vara försiktig med - man kan bli självisk också.”

Rädda Barnen: Vilka ord ska vi använda?

En problematisering kring språkbruket i samtal med flickor och deras familjer.

Sevil Bremer och Monca Brendler-Lindqvist är båda psykoterapeuter och arbetar på Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris. De har under flera år behandlat flyktingbarn med trauman.

Sevil Bremer:

– Rädda Barnens mottagning för flickor i dubbla kulturer öppnade den 23 januari 2002 av Barn-i-krig teamet på Rädda Barnens Kriscentrum. Mottagningen vänder sig till de flickor som lever under hot, förtryck och våld i sin familj eller nätverk och som behöver en samtalskontakt med en psykoterapeut.

Sevil Bremer:

– När vi började med flickmottagningen, hade vi tänkt noga för att hitta ett lämpligt namn som skulle vara representativt och som flickorna skulle kunna känna igen sig i när de vände sig till oss för att söka hjälp. Vi försökte välja mellan olika namn. "Mottagningen för flickor i flera kulturer" eller "Mottagningen för flickor som lever mellan två kulturer" eller "Flickor som lever i konflikt mellan två kulturer". Vi var inte riktigt nöjda och undrade om våra svårigheter att hitta det rätta namnet förklarades av det problemområde som vi arbetade med.

**"Vem vill vara en flicka som lever i en så kallad
"kyskhetskultur"? Vem kan identifiera sig med
en sådan kategori? Det blir en objektivering,
som lätt kan upplevas som en kränkning"**

Sevil Bremer:

– Det fanns också andra rubriker. "Flickor som utsätts för hedersrelaterat våld" eller "Flickor som utsätts för familjerelaterat våld" eller "Flickor som lever i patriarkala strukturer" eller "Flickor som lever i kyskhetskulturer". När vi lyssnade på dessa förslag till rubriker förstod vi att de aldrig skulle kunna användas i samtalen med flickorna. Varför? Vem vill vara en flicka som lever i en så kallat "kyskhetskultur"? Vem kan identifiera sig med en sådan kategori? Det blir en objektivering, som lätt kan upplevas som en kränkning

Olika språk för olika målgrupper

Sevil Bremer:

– Efter ett tag började vi förstå att vi behövde använda ett språk som lämpar sig för den målgrupp som vi arbetar tillsammans **med**, som vi är i dialog med, det vill säga flickor och deras familjer/nätverk. De som arbetar med påverkansarbete, opinionsbildning och andra kan använda ett annat språk när man pratar **om** flickor och deras familjer/nätverk och benämner deras problematik, för språket får olika innebörd beroende på om det handlar om det praktiska eller det teoretiska sammanhanget.

Sevil Bremer:

– Detta förklarar väl de dilemman som vi befinner oss i. Vi som träffar flickorna dagligen börjar förstå och bli medvetna om skillnaden mellan det teoretiska och det praktiska språkbruket och hur vi kan använda oss av orden i sitt rätta sammanhang.

Vill inte kategoriseras

Sevil Bremer:

– Vi har lärt oss av de flickor vi har i psykoterapeutisk behandling och som lever under hedersrelaterat förtryck, våld och dödshot att de **inte** vill definiera sig i exempelvis kategorin flickor som lever under hedersrelaterat förtryck. Även om problemet är av den arten vill flickor ha hjälp med sin situation utan att sorteras under en rubrik, utan att kategoriseras eller ”fördomiseras”. Det kan till exempel jämföras med barn och ungdomar som blivit utsatta för sexuella övergrepp i sina familjer - de vill inte bli kategoriserade som tillhörande en incestfamilj.

Amina får inte träffa kompisar

Sevil Bremer:

– Jag träffar en flicka som är 18 år och lever med sin familj. Hon och hennes familj har varit aktuella inom socialtjänsten och hon har haft kontakt med en psykolog under tre års tid som arbetat med flickan enskilt, men också med familjen och nätverket. Jag kallar henne här för Amina. Amina kan inte gå ut när hon vill och hon får inte ha kompisar. Aminas far är en mycket sträng man och hela familjen rättar sig efter honom. Han har även misshandlat modern vid upprepade tillfällen, men har slutat sedan socialtjänsten blivit inkopplad. Familjen är ändå rädd för honom.

Sevil Bremer:

– Jag träffar Amina sedan ett halvår tillbaka. Hon vill plugga vidare och det är det enda hon får göra och de enda tillfällen hon får gå ut. Amina är rädd för att fadern ska gifta bort henne. Hon vill inte flytta hemifrån, men har bestämt sig för att rymma om fadern tvingar henne att gifta sig. Amina vill ännu inte lämna hemmet eftersom hon inte vill bli utesluten ur familjesammanhanget. Amina är mycket trött på sin far som blandar sig i vad hon gör och alla hans kontroller. Amina har pratat med läraren om sina bekymmer.

Arg på läraren

Sevil Bremer:

– Hon kommer till mig en dag och säger att hon är mycket arg på läraren. ”De förstår mig inte. De kallar mitt problem, du vet, hedersrelaterat förtryck och jag blev mycket upprörd. Det är lätt att kalla mig med dessa ord men jag lever med mina problem. Det är inte lätt att bara kämpa på som jag gör, samtidigt vill jag inte lämna hemmet och bli kallad för hedersrelaterat förtryck. Det är en sak som jag brottas med hemma och det är en annan sak att bli kallad för något så där. De tror att det är bara att lämna hemmet men det är det inte. Jag kommer aldrig att träffa min mor, min far, mina syskon, min mormor, min morfar, min farmor och farfar, mina mostrar, fasterar och alla andra. Det är inte lätt och det är ett stort steg.”

Två kulturer lever inom henne

Sevil Bremer:

– Amina har varit mycket ilsken mot sin far och vi pratar om hennes ilska. Hon är också arg på det samhälle hon ursprungligen kommer ifrån, som hon menar ”har sådana regler”. Amina brottas med att rätta sig efter de regler som finns runtomkring henne och det liv som hon vill leva. Det valet gör hon varje dag och än är hon inte beredd att ge upp. Detta pratar vi om gång på gång. Min uppgift i behandlingen är att ge henne möjligheter att reflektera, tänka tillsammans med mig, ge henne utrymme för inre samtal och genom samtal strukturera sina egna tankar, önskningar och funderingar. Amina brottas också med frågan om tillhörighet och identitet. Hon har två kulturer som lever inom henne, den egna kulturen och majoritetssamhällets kultur, det vill säga den svenska kulturen.

Inte alltid möjligt att arbeta med föräldrar

Monica Brendler-Lindqvist:

– När vi arbetar med flickor är det viktigt att kunna arbeta med hela den familj som finns runt omkring flickan, om flickan vill det. Vi vet också att detta är ett idealiskt tillstånd. Det är inte alltid möjligt eller genomförbart vid varje tillfälle att arbeta med föräldrarna, men önskvärt ur vår synpunkt för att vi ska kunna bidra till en förändring. Men det får inte bli på bekostnad av flickans förtroende. Det finns familjer där flickans liv svävar i fara, där möjligheten till samtal eller dialog är förbrukad. Då får man lämna den strategin tills vidare. Det är ett faktum och en viktig insikt att terapeutiska samtal har sina begränsningar. Men när det är möjligt arbetar vi med familjen eller andra i nätverket som flickan utser. Ganska vanligt är det att flickorna önskar att vi också ska arbeta med deras pojkvänner.

Språk som ligger nära familjen

Monica Brendler-Lindqvist:

– I arbetet med flickor som kommer från andra kulturer är det så att flickorna har ett tvärkulturellt sätt att tänka, fundera och fungera. Vi vet också att varje samhälle, varje kultur och varje familj har sitt eget sätt att tänka och handla. Man använder vissa begrepp och uttryck som har en mening för just den kulturen, familjen och sammanhanget. För oss behandlare är det viktigt att använda oss av ett språk som ligger nära flickan och familjen. Att utforska de begrepp som familjemedlemmarna lever i och samtala om innebörden av de olika ord som familjemedlemmarna använder är behandlingens viktigaste uppgift.

Arbeta transkulturellt

Monica Brendler-Lindqvist:

– Vi har valt att arbeta transkulturellt. Vi är en turkisk och en svensk psykoterapeut som har utvecklat tankar och arbetssätt där våra olika kulturella erfarenheter används i samtalen i psykoterapeutiska sammanhang.

Monica Brendler-Lindqvist:

– Som representanter för majoritets- och minoritetskulturen bildar vi ett mångkulturellt team där våra föreställningar om varandras kulturer och myter om våra egna kulturer kan synliggöras. På detta sätt ger vi flickan och familjen en

modell för samarbete och dialog och samtidigt en möjlighet för att kritiskt granska sig själva och varandra och de värderingar vi lever i.

Monica Brendler-Lindqvist:

– Vår dialog har kryddats av både österländska och västerländska tankar samt olika vetenskapliga inriktningar såsom antropologi, filosofi, språkteori, sociologi och psykologi. Efter många år av transkulturellt behandlingsarbete har vi erfarenheter av hur tidigare trauman, migrationsprocessen, flyktingkrisen, exiltillvaron, asymmetrisk ackulturation, möten med rasismen, posttraumatisk familjedynamik och marginalisering påverkar flickor, deras familjer och nätverk.

Bakhtin som inspirationskälla

Monica Brendler-Lindqvist:

– En teoretiker som inspirerat oss i det psykoterapeutiska arbetet och som kommer från den litterära vetenskapliga världen är den ryska språkteoretikern Michail Bakhtin - en av Fjodor Dostojevskijs främsta uttolkare. Enligt honom är språk alltid beroende av den aktuella kontexten. Orden får sin betydelse av sammanhanget.

Monica Brendler-Lindqvist:

– I det dialogiska språket är världen öppen - inte färdig - och ett definitivt svar eller enighet uppnås aldrig. I en dialog är det möjligt att producera helt nya och förut osedda alternativ och perspektiv. I dialogiska samtal konstrueras språket mellan talaren och lyssnaren.

Avsikten är inte att finna en segrare

Monica Brendler-Lindqvist:

– Detta kan vi översätta till vårt psykoterapeutiska arbete. I psykoterapeutiska samtal är avsikten inte huvudsakligen att finna en röst, den rätta, finna en segrare eller hitta absoluta lösningar utan att öppna nya perspektiv, uttrycka motsättningar och diskutera det ännu osagda och att producera nya historier, vilka är öppna för olika alternativ. Ett och samma ord kan innehålla mer än en röst.

Monica Brendler-Lindqvist:

– Det är så vi arbetar med flickornas inre röster i individualterapin och med familjemedlemmarnas röster i familjeterapin.

Möjligheter och svårigheter med att arbeta med pojkvänner, familjer och släktnätverk

Monica Brendler-Lindqvist:

– Vi har haft ett 20-tal flickor i psykoterapi på vår mottagning under de här två åren. Det har varit långa behandlingar av traumatiserade flickor. Vi har haft kontakt med betydligt fler via vår hemsida, flickor som skriver mejl till oss. Vi har lärt oss mycket av de flickorna. De skriver anonymt och de berättar väldigt öppet om hur de känner och tänker och efter långa mejlkontakter där vi väger våra ord på guldväg, brukar vi kunna hjälpa dem att komma vidare. Vi har haft kontakt med flickor från alla världsdelar och alla religioner. När det gäller flickorna som

har gått i behandling här på Rädda Barnen så har alla fått en individuell kontakt, men i olika faser i behandlingen har vi på flickans begäran och önskan tagit in olika personer i flickans nätverk. Det har varit pojkvänner, det har varit systrar, det har varit mammor och vid enstaka tillfällen bägge föräldrarna. Och det är om ett sådant arbete som vi vill berätta om idag.

Annie har flyttat hemifrån

Sevil Bremer:

– Jag har träffat en flicka som jag kallar Annie. Annie är yngst av sju syskon, kommer från norra Afrika och är kristen. Hon är född i Sverige och är litet under arton år gammal. Det ringer en socialsekreterare till mig, som jag kallar Karin. Det är december för två år sedan. Hon berättar att hon har träffat en flicka som har flyttat hemifrån. Socialsekreteraren har träffat henne och placerat henne hos en jourfamilj. Flickan bor där sedan fem månader. Anledningen till flytten är att hon har blivit misshandlad av pappan och modern. Då blev hon omedelbart placerad. Karin hade pratat med Annie och tycker att hon behöver en psykologkontakt och undrar om jag kan ta emot henne. Jag säger som jag brukar säga ”ni får komma tillsammans, så får vi se.”.

Motsatte sig giftermål

Sevil Bremer:

– Så kommer de till första samtalet. Annie är lite tveksam till samtalskontakt, men efter samtalet när hon börjar berätta, så säger hon ”jo, men jag vill nog komma”. Då bestämmer vi som vi alltid brukar, att ha tre inledande samtal. Sedan får man se om det leder till det vi kallar psykoterapi. Annie börjar berätta om bakgrunden. Hon berättar om sin barndom, om sin relation till föräldrarna. Hon berättar också att hon har haft en bra relation till sina föräldrar. ”Men under de senare åren har de förändrats i förhållande till mig”, berättar hon. De har blivit hårdare, det är sträng kontroll hemma och så har fadern bestämt att hon ska gifta sig med en kusin. Det har Annie motsatt sig. Den här konflikten mynnar ut i att hon blir misshandlad.

Saknar sina föräldrar

Sevil Bremer:

– Så här berättar Annie med egna ord: ”en morgon efter att jag blivit misshandlad, tog jag bara min väska och mina saker och lämnade.” Det har gått fem månader sedan hon lämnade hemmet, sedan hon träffat sin mamma och sina kompisar – alla sina kompisar, för just nu bor hon med skyddad identitet på ett skyddat boende, så hon kan inte ringa och prata med kompisar heller. Annie säger att hon är väldigt ensam, att hon saknar sina föräldrar och undrar varför de har handlat som de har gjort. Å ena sidan är hon arg, å andra sidan saknar hon dem och är lojal mot dem. Och när hon uttrycker att ”egentligen skulle jag hemskt gärna vilja träffa mina föräldrar”, säger jag till henne väldigt försiktigt, att ”det kan finnas en möjlighet att ha ett samtal här om du vill”. Jag tänker det mer som att så ett frö och lämnar det därmed. Säger inget mer.

”Tror du att det är möjligt?”

Sevil Bremer:

– Annies första reaktion är att ”nej, det går inte”. Nästa samtal kommer hon till mig. Säger ”tror du att det är möjligt att prata med mina föräldrar?” Sedan tar hon

tillbaka. Så går det på under några samtal och till sist är hon framme vid ”jag skulle nog vilja, tror du att det är möjligt?” Och då berättar jag hur vi arbetar tillsammans, Monica och jag. Hon säger i nästa mening att ”det här betyder väl inte att jag flyttar hem, eller hur?”. ”Nej, absolut inte”, säger jag. Jag vill att hon ska tänka. När hon är helt säker på att hon vill genomgå det här, då tar jag kontakt med Monica och säger att ”nu ska vi arbeta tillsammans, som vi har gjort förut”.

En telefonsignal i deras hem

Monica Brendler-Lindqvist:

– Jag fick i uppgift att ringa till den här flickans föräldrar och fråga om de var villiga att komma hit på ett samtal. Och jag tänkte att nu ringer det en telefonsignal inne i deras hem, där deras dotter har försvunnit sedan flera månader. Hur ska de reagera på mitt samtal? Kommer de att bli arga, kommer de att bli glada? Vad kommer att hända?

Monica Brendler-Lindqvist:

– Jag sa att jag arbetar på Rädda Barnen och att jag har en kollega som träffar deras dotter. Mamman blev jätteglad. Ville komma på en gång, trodde att jag hade flickan bredvid mig. Jag sa att vi ville träffa henne och pappan först för ett samtal. Vi hade bestämt att vi skulle gå mycket långsamt fram, för att undvika bakslag.

Monica Brendler-Lindqvist:

– När föräldrarna kom hit träffade Sevil och jag dem tillsammans. Vi lyssnade på dem, hörde deras berättelse också. Det här var en familj som kom från enkla förhållanden i sitt forna hemland. De hade bott i Sverige i tjugo år och de var väl etablerade både socialt och ekonomiskt. De var på många sätt beundransvärda människor, men vi kunde också se en skillnad mellan föräldrarna. Mamman kom från en ”finare” familj än pappan. Det var mammans familj som hade bestämt att flickan skulle giftas bort med en kusin.

”Vad har de sagt?”

Sevil Bremer:

– Under samtalet med föräldrarna pratade vi också om barnuppfostran, vad de ansåg att en fin flicka skulle vara och om det som hade hänt. Vi hade bestämt också att samtalet skulle stanna mellan fyra väggar, som vi brukar säga. Parallellt med föräldrasamtalet fortsatte jag träffa Annie. Vi berättar inte för föräldrarna om vad som sagts under de träffarna.

Sevil Bremer:

– Det första som händer när jag träffar Annie efter mötet med föräldrarna är att hon frågar ”vad har de sagt?” Vi hade bestämt att om föräldrarna ville kunde jag ta ett budskap från dem till Annie och då sa Annies mamma att hon vill framföra att hon ber hemskt mycket om förlåtelse. Det här budskapet att mamman ber om förlåtelse framför jag till Annie. Först blir Annie rasande: ”hon bara säger så”. Men sen börjar hon fråga: ”menade hon verkligen det hon sa?” Och jag ville att hon skulle ställa den här frågan när hon träffar sina föräldrar. Jag får också en fråga som jag ska ställa till föräldrarna. Jag blir en sorts budbärare. Efter tre samtal med föräldrarna kommer tillfället då vi alla ska träffas tillsammans och prata.

Så kom de alla

Monica Brendler-Lindqvist:

– Vi bestämde två regler för samtalet. Den ena var att alla skulle få tala till punkt. Den andra var att ingen skulle lämna rummet, utan vi skulle ha samtalet under den timme vi kommit överens om. Så kom föräldrarna och så kom flickan, som vi tagit in från ett annat håll. Vi höll ett samtal som var ganska lugnt och lågmält. Vi bestämde att vi skulle träffas igen.

Sevil Bremer:

– Det gick ju bra det där, inte så dåligt alls, tyckte Monica och jag efteråt. Vi hade bestämt att socialsekreteraren skulle vänta utanför och när samtalet med föräldrarna var färdigt skulle Annie och jag prata om samtalet som hade varit. Så jag gick in till rummet där Annie väntade och då blev Annie jätteledsen. Hon började storgråta. Och jag blev ganska ställd och frågade ”men hur tänker du”? Och då sa Annie att hon var jättearg. ”Har du inte sett hur hemskt det var, min mamma sa inte ens hej till mig och hon har inte kramat mig och sagt ’hur mår du min lilla flicka?’” De hade inte sett varandra på nio månader. Annie var väldigt kränkt. Och vi pratade om det under lång tid.

Mamman var rasande

Monica Brendler-Lindqvist:

– När jag gick in i mitt rum fick jag ett telefonsamtal. Det var mamman. Hon var rasande. Hon sa: ”jag har inte sett min dotter på nio månader och hon kommer inte ens fram och kramar mig.” Hon sa att hon aldrig mer skulle komma och hon skulle inte erkänna att Annie var hennes dotter.

Sevil Bremer:

– Annie ville inte heller veta av sina föräldrar. Och Monica och jag tänkte ”vad har vi gjort”? Det bästa sättet att lösa konflikter som vi vet är ju att prata. Jag frågade Annie om det var någonting i innehållet som hon var besviken på. Det kunde hon inte komma på. Det hon var mest kränkt över det var det ordlösa. Vi hade ju bestämt ett uppföljningssamtal om två månader. Annie skulle inte vara med på det samtalet.

Skriva brev – det var det dummaste

Monica Brendler-Lindqvist:

– Det som hände var att mamman fortsatte att ringa till mig och jag svarade henne. Vid ett tillfälle pratade jag också med pappan i telefon. Han var också arg. Och jag sa att ”det du säger till mig nu, det tycker jag att du ska skriva till Annie i ett brev”. Då blev han ännu mer förbannad. Det var det dummaste han hade hört i hela sitt liv. Skulle en far behöva skriva brev till sin egen dotter?

En stor flicka nu

Sevil Bremer:

– Jag fortsatte mina enskilda samtal med Annie. Jag gjorde samma sak som Monica rekommenderat pappan och sa att Annie skulle skriva ner sina känslor till sina föräldrar. Det gjorde Annie. Hon skrev ett långt brev, innehållande hennes känslor gentemot föräldrarna. Efter ett par dagar ringer mamman och då är Monica inte i rummet, utan jag svarar. Mamman var rasande, hotade att polisanmäla mig, för att jag har tagit ifrån henne hennes dotter. Jag sa att ”det är

inte jag som tar din dotter ifrån dig. Hon har gått själv, för hon är en stor flicka nu. Och hur skulle jag kunna få henne att komma tillbaka till familjen när inte ens du, hennes egen mamma, kan det”. Jag var ganska arg när jag sa det. Och då lyssnade mamman. Det här blev en vändpunkt. Mamman frågade: ”vad ska jag göra då?” Och jag sa: ”du, jag vet att din dotter har skrivit ett brev till dig. Tänker du inte svara henne? Nu har du sagt så mycket - varför inte skriva ett brev. För det är inte jag som ska veta vad du tycker, utan det är Annie”.

Sevil Bremer:

– Ja, det tyckte hon var en bra idé, så hon skrev ett brev. Efter ett par dagar kom brevet till Rädda Barnen. Jag ringde till Annie. Hon kom till oss, läste brevet som mamman hade skrivit. Nu grät hon av glädje, hon blev glad. Annie säger: ”vet du vad min mamma har skrivit?” ”Min dotter, jag vet att du har blivit en stor flicka och har ansvar över ditt liv.” Och så hade hon skrivit sina känslor och hade respekterat Annie.

Sevil Bremer:

– Det här blev en början till en kommunikation mellan mor och dotter. Och till en jättelång process.

Monica Brendler-Lindqvist:

– En viktig del som har hänt som jag fick reda på, är att mamman och familjen har brutit kontakten med den morbroder som ställt så många krav. Mamman har ställt sig på sin egen dotters sida.

Sevil Bremer:

– Det här var ett exempel på att arbeta med flickan, flickans familj, men också med ”systemet”.

KA-MERs arbete med ”systemet”

Nebahat Akkoc:

– För det första vill jag betona, att vi inte alls är skyldiga att meddela familjen när flickan är minderårig. Oavsett om kvinnan söker sig till oss på grund av hot eller våld så kommer vi inte agera på det sättet om de inte vill det. Om det är hedersmordsprojektet, inriktar vi oss på att lösa problemet genom att kvinnan håller kontakt med familjen. När kvinnan blir av med den första paniken när hon kommer till oss, då pratar vi detaljerat om hur och vad vi kan göra tillsammans. Arbetet i hedersmordsprojektet är lite annorlunda än det övriga. Det är viktigt att vi börjar med att fastställa vad som är det allra, allra viktigaste. Det är vi på KA-MER som tar ansvaret för det. Naime tog upp att folk inte har ID-handlingar och då kan man inte ens gå ut på gatan. Och utan tvekan behövs det ju en jurist eller advokat, det behöver inte förklaras vidare, för det kan ju hända när som helst att hon ska till en annan stad i Turkiet.

Kvinnan själv får styra

Nebahat Akkoc:

– Även om kvinnan vill leva kvar i sina trakter frågar vi alltid hur hon vill leva. Och våra erfarenheter visar helt klart att kvinnorna helst vill stanna i sina

hemtrakter, de vill inte fly. Men om det inte finns någon utväg väljer de att flytta. Om det är frågan om ett möte med familjen, då är det kvinnan själv som får styra och ställa. Mina erfarenheter har visat att när kvinnan tänkt en stund på det förflutna, så säger hon plötsligt ”ja, ni kan kontakta min morbror, han tycker om mig”.

Hur är familjen konstruerad?

Nebahat Akkoc:

– Men innan man ordnar en sån kontakt måste man ha långa samtal för att veta hur just den här familjen är konstruerad, vad den har för struktur. Även här är det kvinnan som styr. Vi som kvinnoorganisation har vissa kriterier. Resten lär vi oss av kvinnorna. Det är kvinnan som styr och vi kan utgå från våra kriterier och resurser när vi ska hjälpa kvinnan. När vi ska möta familjen måste vi tänka på hur vi är klädda. Och var vi ska sitta, när familjen har samlats. Det är oerhört viktigt. Jag för min del flyttar mig fram till mitten av familjen efter ett tag.

Aishe blev dömd till döden

Nebahat Akkoc:

– Den här historien, det är Aishes historia. Aishe var nästan barfota en kall vinterdag, hade bara ett par plasttofflor och hon gick sju kilometer i snön från en by till en annan. Hon hade fått veta att familjerådet bestämt att hon skulle dödas och att det skulle verkställas just den kvällen. Hon fick veta detta av en kvinna som bröt mot familjens regler, för att hon inte stod ut med det här. Jülide var i Diyarbakir och vi satt i ett möte. Då ringde en man och sa ”här finns en kvinna som har blivit dömd till döden av familjerådet”. Han ville att vi skulle träffa familjerådet. Vi gav dem en tid efter mötets slut. När vi möttes förstod jag att det var den man som ringt som försökte rädda henne. Men för att inte förskjutas från familjen ville han att vi skulle medla mellan dem, han ville inte göra det själv.

Möte med familjerådet

Nebahat Akkoc:

– Familjerådets ordförande kom resande från Izmir. Det behöver inte var den som är äldst som är ordförande för familjerådet. Den här mannen var rätt ung och hade det bra ställt ekonomiskt. Han var rasande och sa att hon kommer att dö förr eller senare och kan ni tänka er att hon hade sällskap med en man när hon rymde. Efter en timmes samtal övertalade vi honom till följande. Vi sa ”låt oss prata med kvinnan och vi ska förhöra henne och vi lovar att vi ska komma med svaren till er”. Då skrev han ner två frågor. Det här var en metod för att vi skulle få träffa henne. Annars skulle ordföranden i familjerådet inte tillåta det. Mannen som hade ringt till oss, sa att han skulle lista ut var kvinnan var och sedan ringa framåt kvällen.

Tillhör vi samma kultur?

Nebahat Akkoc:

– Framåt kvällen fick vi ett telefonsamtal och vi gav oss iväg, fem personer tillsammans. Den adressen vi fick var till hennes mosters hem. De mötte oss ute vid dörren. Hon kom och mötte oss springande. Hon hade frusit väldigt mycket och var halvnaken. Vi bedömde att hon inte var säker där. Hon skulle genast förflyttas och vi berättade för henne vad vi skulle göra. Hennes vänner sa inte vad huset hette som hon skulle flyttas till, utan vi fick namnet på en affär. De sa till

oss, ni får stanna bilen utanför affären, ha strålkastarna på, det ska komma en kille och kolla registreringsskyltarna och sedan får ni köra efter honom. Det blev exakt så. Det kom en ung kille, hennes bror. Vi gick upp till en lägenhet. Kvinnan syntes inte till. Det fanns en gammal imam och hans fru och barn. Han behövde prata lite för att se om han kunde lita på oss eller inte. Ville ta reda på om vi var i samma kultur. Detta var i Diyarbakir och Jülide, som är från Istanbul, hade inte fått följa med.

En väldigt vacker kvinna

Nebahat Akkoc:

– Vi var rätt så reserverade mot varandra, ställde frågor. Men sedan upptäckte vi att vi litade på varandra. Och så sa han till slut ”ropa in henne”. Och då först fick vi träffa henne ordentligt. In kom en väldigt fin, smal och vacker kvinna. Hon hade blivit bortgift när hon var tio, nu var hon 25 år. Hon hade fött fem barn. Två av dem dog och det berodde säkert på att hon var för ung vid födslarna. Vi sa till henne först att ”egentligen har vi kommit för att vi ska förhöra dig, men vi har glömt bort vad vi ska fråga... Vi ska inte förhöra dig, utan vi ska skydda dig”. Vi frågade inte så mycket om vad som hade hänt utan hon behövde berätta om vad som hade hänt under den dagen. Hon hade ju tagit reda på att hon skulle mördas just den här dagen, det var därför hon rymde. Men vi frågade ”är det möjligt? Skulle de kunna göra nåt sådant”? ”Jag bevittnade härom året att de mördade min svägerska”, sa hon.

Mystiska telefonsamtal

Nebahat Akkoc:

– Så fick vi veta att för tre år sedan hade det hänt att en kvinna, mitt framför sina egna, skulle strypas till döds. Och när hon kämpade emot, sköts hon istället i skallen.

Nebahat Akkoc:

– Sedan fick vi också veta varför hoten mot Aishe hade börjat. Det hade kommit mystiska samtal till familjen och när hon svarade var det någon i luren, men inte när någon annan svarade. Han som ringde var kusin till maken. Han hotade henne, sa att ”om du inte ligger med mig kommer jag att se till att du också blir mördad som din svägerska”. Och när hon avvisade honom började hans sprida rykten om henne. Hon skulle avrättas för ingenting!

Tog tillbaka beslutet

Nebahat Akkoc:

– Dagen efter berättade vi det här för ordföranden i familjerådet. Efter några dagar fick vi veta att familjerådet hade splittrats och vi trodde ju att det var på grund av våra ord. Men vi är ju ändå kvinnor, så de hade skickat fem män till henne och fått bekräftat att det var verkligen var på det här sättet. Då tog de tillbaka beslutet. Aishe är fortfarande bosatt i den bostad som hennes moster har hänvisat till. Sedan blev det andra problem, det dök upp någon blodshämnd och då blev vi tvungna att engagera oss i den frågan också. Den här imamen blev vän till KA-MER. Under förhandlingarna kom han och hälsade på oss några gånger. Det språk vi använde med honom är att ”det liv som Gud ger, tar bara Gud”. Människan har inte rätt att ta någons liv. Det var så vår vänskap utvecklades och

jag tror att han skulle ställa upp för KA-MER om det skulle dyka upp något annat.

Frågor och tankeutbyten kring arbetet

Under de tre seminariedagarna kunde publik och deltagare i våra workshops ställa frågor och föra samtal med KA-MER. Det blev både erfarenhetsutbyte och rena frågor till KA-MER, Aytekin Sir och Zeynep Oral. Samtalen följde i huvudsak två linjer, en som handlade om det ”nära” arbetet för att stödja flickor, kvinnor och deras familjer. Hit hör också definitionsfrågor och analyser som ligger till grund för det konkreta arbetet med flickorna eller kvinnorna. Den andra linjen handlade om samhället i Sverige och i Turkiet, likheter, skillnader, utvecklingstendenser och hur man förhåller sig till det. Naturligtvis flätas allt in i vartannat, men den beskrivna ordningen är ett försök att hitta en struktur.

Hur uppstår våld - och hur motverkas det?

Nebahat Akkoc, KA-MER:

– Alla har levt med våld i olika grader där i sydöstra Turkiet. När jag bestämde mig för att börja arbetet, jobbade jag i en förening för mänskliga rättigheter. Jag blev arresterad av någon absurd anledning och jag satt i arrest i 12 dagar. Jag blev torterad. Under den tiden frågade jag mig hela tiden, vad är det här för våld som människor utsätts för och vad är effekten för människor? De här torterarna från USA, som nu är i Irak, de säger att ”vi lyder order bara”. Jag tror inte att man gör sådant, även om man får order, om människans inre inte har någon våldstendens. Man hittar rätt människor för att göra de sakerna helt enkelt. Då frågade jag mig ”varifrån kommer den här förmågan att använda våld”? Och jag kom fram till att den kommer från familjen. Om ett barn inte upplever tortyr som en vanesak, då kommer han inte utöva det när han blir vuxen. Och där började vi arbetet.

Språk och tillit

Nebahat Akkoc:

– Vilket språk man använder i kontakten med människor är helt avgörande för om kvinnorna och familjerna ska känna tillit till KA-MER. Och denna språkliga och kulturella fingertoppskänsla är också den bästa garantin för säkerheten i arbetet.

Nebahat Akkoc:

– Det finns farliga ställen i vårt arbete. Vi frågar oss vad det är som skyddar oss. Det är vår arbetsmetod. Vi har aldrig pressat fram något, utan kvinnan har själv kommit fram till sitt beslut. Vi vill möjliggöra medvetandeprocesser. Det gör vi också med familjer. Vi säger inte ”det här är din kropp, du får göra vad du vill med den”. Varför? Folk litar på oss. Familjen måste kunna lita på beslut som tas när vi är med i samtalen eller familjeråden. Då måste vi tala på ett sätt som de kan omfatta. Vad händer om man dömer en kvinna? Vad händer om man tar tillbaka beslutet? Vi ställer dessa frågor till familjen och diskuterar. Upplýser.

Sevil Bremer, Rädda Barnen:

– Så gör vi också på Rädda Barnen. Jag går inte till familjerna som vi har kontakt med och säger ”hej, jag kommer till er för att ni utövar hedersrelaterat förtryck”. Men när man jobbar som socialsekreterare måste man arbeta med vissa myndighetsregler, använda ett annat språk.

”Jag går inte till familjerna som vi har kontakt med och säger ’hej, jag kommer till er för att ni utövar hedersrelaterat förtryck’.”

En deltagare i en gruppdiskussion kommenterar föreläsningen om ”Annie” på Rädda Barnens workshop:

– Det var intressant att höra Sevil prata om vilken ton man ska använda. Det gav mig en tankeställare. Jag har så lätt för att bli förbannad. Det är lätt för den som har en familj att säga åt en flicka som mår dåligt i sin familj att hon ska sticka därifrån.

Seyran Duran, ordförande i Kurdiska kvinnoförbundet:

– Som KA-MER sa - ställ inte frågor. Vi ställer inte frågor. Man ska bara vägleda. Det måste vara flickan själv som bestämmer. Man kan hjälpa mer om man pratar deras språk, bokstavligen. Jag är kurdiska. Jag hade en flicka boende hos mig som hade rymt. Så ringde hennes mamma. Flickan ville inte prata med henne, så jag fick prata. Och när mamman hörde att jag talade kurdiska, blev hon lugnare och sedan kunde konflikten lösas. Men jag skulle vilja att ni berättade litet mer om det här med språkbruk. Ni säger att ordet hjälp är borta och det är ”stöd” som gäller?

Nebahat Akkoc, KA-MER:

– Det är så lätt i den situation kvinnorna befinner sig i att identifiera sig med det här att behöva hjälp. Det är kvinnan själv som måste veta vad hon vill. Sedan kan hon få stöd.

Nebahat Akkoc:

– Antingen kvinnorna kommer själva till oss eller med en polis eller advokat, så märks det direkt när de sätter sin fot hos oss - det är Rädslan som kommer in i rummet. Ibland känner hon inte oss, vet inte vilka vi är, eller om hon kan lita på oss. Det första är att hon ska känna sig trygg. Sedan kommer berättelsen. Det finns ingen start och inget slut. Vem utförde dådet? Varför rymde hon? Vem hotar henne? Det hon säger är det rätta ordet. Vi rättar inte och vi tror på henne. Om hon vill rymma skickar vi henne till en annan stad. Det finns ofta ingen officiell vigsel och då har kvinnorna inget ID-kort. De kan inte ta med sig sina barn.

Nebahat Akkoc:

– En kvinna kommer till oss, hon har tidigare sökt till länsstyrelsen och blev då placerad i ett hem i en annan stad. Där kände hon att hon blev diskriminerad på grund av den plats hon kom från, så hon kom tillbaka. Nu ville hon ha hjälp att hitta ett nytt skyddat boende, men inte i en annan stad. Den här kvinnans man hade blivit mördad av kvinnans farbror. Det var en blodskonflikt. Hennes svägerska vill döda farbrodern, svågern vill döda kvinnan, eller hur det nu hängde

ihop. Det var en vendetta helt enkelt. Svågern tar kvinnans barn och hennes pension och misshandlar henne dessutom grovt och kastar ut henne på gatan. Det var då hon gick till länsstyrelsen. Kvinnan vill ha tillbaka sitt hus och sina barn och sin efterlevandepension.

Nebahat Akkoc:

– Vi har nu hyrt en lägenhet åt henne och betalat i förskott. Resten får länsstyrelsen ordna. Trots att hon inte har sina barn är hon glad nu och ser framåt. En otäck sak är att kvinnan svartmålades mycket inför barnen - pojkarna vill nu mörda mamman. Det kan bli ett familjeråd. Då får vi se om vi kan mobilisera något politiskt parti eller någon ”äldste”.

Gruppdeltagare:

– Jag undrar - jobbar ni bara med kurdiska kvinnor?

Naime Kardas, KA-MER:

– De flesta är kurder, men också armenier, kristna, turkar. Alla kvinnor är välkomna och får stöd av oss. Vi har kvinnor hos oss som talar alla språk som finns i området.

Mehtap Kizilkan, KA-MER:

– När vi bildade KA-MER fanns det förslag att vi skulle vara en kurdisk organisation, men vi ville inte. Lika lite som vi går med på att använda olika namn/ord för kvinnor.

Gruppdeltagare:

– Syrianer och kurder - det är väl ingen större skillnad?

Mehtap Kizilkan:

– Då ska jag berätta särskilt för dig. På vårt center i Mardin, jämfört med det i Diyarbakir, har vi kulturella skillnader fast det är så nära. Det är en annan mix av araber, assyrier och kurder. Så vi märkte att vi behövde lokala aktivister som var just därifrån för att förstå situationen där.

Naime Kardas:

– Trots att vi har samma kultur kan sedvänjorna skilja sig.

Seyran Duran:

– O, ja, det kan vara stor skillnad. Vi behöver samarbeta med varandra. Använd oss (Kurdiska kvinnoförbundet) som en resurs. Den här mamman jag berättade om kunde acceptera flickans beslut för att hon fick stöd av mig - en annan kurd. Nu är flickan i Stockholm, har eget boende och pojkvän.

”Det är lätt för den som har en familj att säga åt en flicka som mår dåligt i sin familj att hon ska sticka därifrån.”

Mer om hedersmord

Nebahat Akkoc, KA-MER har redan berört hedersmordet som företeelse i sin föreläsning, då hon slog fast att det inte alltid handlade om flickors kyskhets, utan framför allt att det var ett yttersta uttryck för upprätthållande av kvinnans underordnade roll. Lydnad - oavsett tvistefråga. Ytterligare aspekter på hedersmordet, KA-MERs förhållningssätt till familjeråden med mera diskuterades i grupper och plenidiskussioner.

Åhörare:

– Vad händer om familjen kommer fram till att dödsstraff är det riktiga?

Nebahat Akkoc:

– Då slutar vi med samtalen (med familjen). Vi är där på flickans uppdrag. Om familjen visar att de har för avsikt att döda flickan, då finns det ingen anledning att fortsätta samtalen.

”Jag har aldrig träffat någon som är glad för att en kvinna i familjen ska dödas - det är bara för att minska trycket från de andra i samhället.”

Nebahat Akkoc:

– När det gäller hedersmord har vi gjort ett viktigt konstaterande. Det handlar om det omgivande samhällets förtryck av familjerna. I de fall vi har kommit fram till en lösning har vi lyckats få igång en rörelse bland personer som är viktiga för att ge familjen ett stöd emot trycket från samhället. Samhället kan bojkotta en familj, göra så att barnen inte kan gå i skolan och så vidare. Jag har aldrig träffat någon som är glad för att en kvinna i familjen ska dödas - det är bara för att minska trycket från de andra i samhället.

Åhörare:

– Min fråga gäller kopplingen mellan hedersmord och en kulturell identitet. Vad jag har förstått ifrån både Aytekin och Nebahat är att hedersmord i viktiga delar är ett kulturrelaterat beteende. Vad anser ni, har intensiteten av hedersrelaterat mord hos kurder något samband med kurdernas politiska situation? Har den andra sociala och ekonomiska kopplingar också?

Nebahat Akkoc:

– Den här frågan berör en annan kamp också... Hedersmord kallas ibland också för traditionellt mord. Ordet traditionellt kommer från ordet Tor (Töre på turkiska). Vi anser att kopplingen görs avsiktligt, eftersom man försöker visa fram de hedersrelaterade morden som en del av den kurdiska kulturen. Vi har ett arkiv som visar vad olika tidningar skrivit och det bevisar detta påstående. Det hindrar inte att vi själva kan se vissa saker när det gäller vår kultur. Jag tror att när jag var riktigt arg en gång sa jag till en journalist att 95 procent av de här brotten begås av människor härifrån (sydöstra Turkiet) och de andra 5 procent begås av människor som har flyttat härifrån. Men vad är i så fall orsaken? Det är den officiella politiken. I andra delar av Turkiet talar man om familjen, hos oss säger man stammen. Det här är feodalism och det här har man gjort medvetet. För hur ska

man lyckas med kulturella förändringar om man saknar arbete och om man saknar språk? Hur?

Nebahat Akkoc:

– Om det inte var så stor skillnad mellan de här områdena skulle det heta kvinnomord helt enkelt. Men de här är av en speciell karaktär. Det är välplanerat också på så sätt att man samlas i familjerådet och tar beslutet. Det är väldigt välplanerat.

Hembesök - familjearbete

KA-MER har berättat att de ganska ofta träffar familjerna till de kvinnor som söker upp dem.

Åhörare:

– Hur får ni familjen att komma?

Nebahat Akkoc:

– Vi åker till dem! Vilka som ingår i samtalen beror på familjens struktur. Ibland är det bara mamma, pappa och syskon. Ibland är det farfar och farmor, mammans syskon och pappans syskon. Äldsta mannen är alltid med. Vi åker dit och vi är noga med att till exempel inte visa benen vid sådana besök. Det är en del av metoden att veta hur man uppför sig. Lyckas vi, får vi komma tillbaka.

Åhörare:

– Tar ni med er personer som familjen har respekt för - politiker, polis och så vidare?

Nebahat Akkoc:

– Man måste veta hur familjen fungerar för att kunna veta vilka som ska vara med. Det kan vara arbetsgivare till exempel. Den frågan kräver stor möda. Man måste göra en analys.

Nebahat Akkoc:

– Ska man till exempel ha en representant för mänskliga rättigheter? Alla hävdar att de är bäst på att representera mänskliga rättigheter - men i slutändan är det alltid en kvinna som övertygar familjen. Kvinnan vet vilka som är de rätta personerna att ha med.

Familjearbete och skyddat boende

Flickor som bor i skyddat boende i Sverige längtar ofta efter en tid starkt efter sina familjer, men det kan finnas risker förknippat med att de flyttar hem, om familjesituationen inte har förbättrats. Nedanstående fråga handlar om det.

Åhörare:

– Jag jobbar som socialsekreterare i en ungdomsgrupp. Vi har flickor som har berättat om förtryck, de har bott på skyddat boende under en period. Flickor som är 16-17 år. Sedan vill de flytta hem. Vi vet inte hur vi ska göra.

Nebahat Akkoc:

– När vi jobbar med sådana flickor försöker vi jobba långsiktigt, genom kontakt med kvinnorna i familjen. Vi är noga med vilket språk vi använder. Säger inte till flickan att ”din kropp är din”. Vi försöker ge kvinnor styrka, ge medvetenhet, genom en teknik som är anpassad för dem. Vi har en metod och en bok om det. Det finns en metod som ger idéer om kvinnorollen, papparollen, mammarollen, syskonrollen.

Nebahat Akkoc:

– Det är väldigt viktigt vilket arbete ni utför när flickan sitter i skyddshemmet. Ni måste fråga er vad det betyder att behandla familjen. För varje familj måste man göra en analys. Vet de något om mänskliga rättigheter? Hur ser det ut just i den här familjen? Gör en kulturanalys. Vi kan ge er de metoder vi har.

Transkulturellt arbete

Resonemangen om att ha kulturell förståelse övergår i en av grupperna också i resonemang om fördelar med att arbeta transkulturellt.

Gruppdeltagare:

– När ni skulle besöka familjerådet för att försöka försvara en kvinna, sa ni att ni inte ville att Jülide (Aral, KA-MERs icke-kurdiska psykolog från Istanbul) skulle följa med, men hur gör ni egentligen? Första mötet var Jülide inte med, men sedan var hon det.

Jülide Aral, KA-MER:

– Nebahat berättade förut att första mötet med familjerådet och de äldste är väldigt viktigt. Det är då man ser om vi har samma kultur och om man förstår varandra. Därför är det viktigt att jag inte är med på första mötet. Men många av de personer som kommer har gått igenom grupparbeten hos KA-MER, de känner till oss. De vet att vi inte är två personer från Istanbul som kommer och påstår att vi kan allting.

Sevil Bremer, Rädda Barnen:

– Jag har samma erfarenhet. Jag testas vid första mötet om jag kan förstå deras kultur. Om det fungerar då, kan jag gå vidare. Jag tänker att familjen alltid undrar vad det är för person som kommer, vad den har för syfte och så vidare. Efter det går det bra.

Nebahat Akkoc:

– I ett möte som vi hade med landshövdingen och rikspolischefen och den här kvinnan som jag berättade om förut, var det viktigt att visa styrka. På såna möten är Jülide bra att ha med eftersom hon är tuff. De här högt uppsatta har mer tillit till henne än till mig som är kurd och potentiell brottsling i deras ögon. Kommer jag ensam säger de – vad då familjeproblem, det är säkert en byvakt som ni vill bli av med. Om det bara var jag då skulle de göra en undersökning först för att se om jag fanns i straffregistret.

Sevil Bremer:

– Det är därför det är bra att jobba ihop med Monica, för att hon är svensk och jag är utlänning, då kan vi komplettera varandra.

Samhället, framtiden - och vad man kan göra åt det

Likheter och skillnader

De verkligt stora skillnaderna handlar förstås om människors livsvillkor, fattigdom, analfabetism på den turkiska landsbygden, jämfört med det genomreglerade och litterata Sverige. De frågorna ställs inte ens - det är alltför uppenbart. De skillnader som påpekas flera gånger är skillnaden mellan hur socialtjänsten fungerar och graden av inblandning från samhällets sida. En annan skillnad handlar om att KA-MER arbetar i sin egen kulturmiljö, medan vi i Sverige arbetar med problem i invandrade grupper, som etniska svenskar inte har någon nedärvd kunskap om.

Åhörare:

– Er arbetssituation är annorlunda än vår. Ni är ju redan i samma kultur. Här måste vi göra en säkerhetsanalys. Hur ska man kunna lita på det som sägs i rummet? När en ung tjej vänder sig till socialtjänsten för att få hjälp är hon ofta rädd för sitt liv, rädd för repressalier. Socialtjänsten måste kontakta familjen om flickan är under 18 år. Även om socialtjänsten ger henne skydd under en tid, börjar flickan längta efter familjen efter ett tag. Det svenska samhället kan bara erbjuda kontakt med professionella.

En svensk socialarbetare:

– Här har vi skyldighet att upplysa föräldrarna om en flicka tar kontakt med oss. Där är det föräldrarnas rätt att till och med döda.

Mehtap Kizilkan:

– Vi ser det inte som vår uppgift att arbeta med familjer som sådana. Den som söker sig till oss - kvinnan - det är henne vi arbetar med. Sedan kan familjen komma in.

– Vi har inget tätt samarbete med socialtjänsten, eftersom de flesta kvinnor och familjer vägrar. Det vi prioriterar först är säkerhet för livet och därefter hälsan. Ibland blir det en brottsanmälan.

Personal på skyddat boende:

– Vi gör bara det som flickan själv vill. Vi på min arbetsplats har tidigare arbetat inom socialtjänsten och vi har erfarenheter av att det som vanligtvis görs där inte har fungerat. Nu vill vi hitta ett nytt sätt att jobba med de här flickorna.

Integration

Nebahat Akkoc säger vid ett tillfälle:

– Det vi jobbar med har stora likheter med integrationsproblematik. Vi har jobbat i Nederländerna och pratat med familjer som flyttat dit. De säger att de är rädda för att alla vill att de ska likna er (västerlänningar).

När Aytakin Sir, docent i psykiatri på Dicle universitet, får frågan ”Vad beror det på att självmorden ökat?” svarar han:

– Det finns ett ökat problem med våld mot kvinnor – allvarliga problem i sydöstra Turkiet. Det har varit stora flyttningar från landsbygden till staden. Familjer som försökte anpassa sig till stadslivet – och flickor som började leva som andra jämnåriga. Det är samma analys som när problem uppstår här i Sverige – en kulturkrock.

Framtid och samhällsansvar

Vissa frågor från de svenska åhörarna har tydlig prägel av en svensk folkhemstanke. Att det bör vara samhällets ansvar att se till att alla i princip omfattar samma grundvärderingar, med mänskliga rättigheter i botten. Men antingen finns det ett dolt tolkningsproblem, eller också är frågan väldigt främmande för KA-MER.

Åhörare:

– Vad gör myndigheterna för att upplysa familjerna? Hur kan man arbeta förebyggande för att förändra familjers attityd så att man förhindrar nya mord och mordhot?

Nebahat Akkoc:

– Om en flicka har haft en pojkvän och familjen är arg, står vi bakom henne – men vi kan inte gå till familjen och säga att de inte ska lägga sig i. Vi försöker ha olika språk. När vi kommit in i familjen och hittat ett gemensamt språk försöker vi långsamt ta upp frågan om mänskliga rättigheter. Istället för att bryta kontakten med familjen genom att använda feministiska slagord kommer vi på lång sikt fram till en gemensam förändrad attityd.

”Kvinnan är inget verktyg för oss - det handlar om hennes liv. Vi försöker hitta den metod som är bäst för henne.”

Nebahat Akkoc:

– Kvinnofrågan är något som anses vara det civila samhällets ansvar, säger Nebahat vid ett tillfälle. Och när hon vid ett annat tillfälle får frågan om hur hon använder sin kunskap för att påverka samhället säger hon:

– Kvinnan är inget verktyg för oss - det handlar om hennes liv. Vi försöker hitta den metod som är bäst för henne.

KA-MER deltar dock i medier, i seminarier och debatter. Självklart påverkar de attityder i samhället, bara genom att göra det de gör och berätta om det.

Nebahat Akkoc:

– Jag vill tro att det här (samhällets attityder) kommer att bli bättre, kanske är jag naiv, men jag vill tro. Vi måste betona vikten av utbildning i förskoleåldern. Vi tillämpar alternativa utbildningssätt i våra daghem. Vi uppfostrar barnen utan könsskillnader. Vi uppfostrar dem som individer först och främst. Då blir deras ja

och nej klarare. De får vara våra förhoppningar. Det är de frön vi sår. Kanske kommer vi inte att uppleva det hela, men de som kommer efter oss.

Samhället representeras inte bara av politiker och tjänstemän, utan även av religionens företrädare. Och självklart är det viktigt vad makthavare gör.

Nebahat Akkoc, KA-MER:

– När en ”dom” är avkunnad blir den alltid bekräftad av någon som är en auktoritet i samhället. Därför är det väldigt viktigt vad som händer i moskén. Den 8 mars gav moskéerna ut en liten broschyr med mänskliga rättigheter. Vi anser att det var oerhört viktigt. Vi lever i ett muslimskt land. I Jordanien var det en imam som gick runt med koranen till olika familjer och pratade emot hedersmord.

Zeynep Oral, journalist och författare från Istanbul:

– Men vår statsminister har inte sagt någonting. Det skulle vara väldigt viktigt om han gjorde det.

Försörjning

Ett annat viktigt steg för att åstadkomma förändring är att kvinnorna själva skaffar sig utbildning. Yrkesutbildning kan vara ett viktigt sätt att bryta med sitt gamla liv – både för att kunna försörja sig på sikt och för att komma bort från hemtrakten under en lång tid som studerande.

Aytekin Sir, docent i psykiatri på Dicle universitet:

– Det är svårt att ta sig ut från sin miljö. De måste nästan bort från staden. Om de kunde försörja sig i en annan stad skulle det vara bra - annars måste kvinnan fortsätta lyda alla regler som satts upp för henne. En sak till - den som ska mörda kvinnan vill ibland inte. Båda förnedras, både kvinnan och mannen. Om kvinnorna blev ekonomiskt oberoende skulle de inte vara kvar i en sådan miljö.

I Turkiet såväl som i Sverige handlar det också om att ge kvinnorna mycket basala färdigheter, så att de kan agera för sina egna rättigheter i samhället. Så här berättar Tülin Uygur som jobbar på socialförvaltningen i Rinkeby och med ett projekt till stöd för kvinnor som heter Oliven.

Tülin Uygur:

– Rinkeby är ett väldigt patriarkalt område. Där finns hög acceptans för patriarkala strukturer. Därför arbetar vi mycket informativt och kunskapshöjande på den öppna verksamheten som jag arbetar. Hur? Vi samarbetar med jurister. Tar in dem och ger information om hur man till exempel skiljer sig i Sverige. Hela proceduren, varifrån man får hjälp, vem som kan ge den bästa informationen och de bästa råden. Hur ser processen ut? Likaså när det gäller barnens rättigheter kontra föräldrars skyldigheter och om våld i hemmet. Så arbetar vi även på Oliven som är en verksamhet för kvinnor som utsätts för våld. När jag säger kvinnor så är de ibland bara 22 år och har ett femårigt barn fött i Sverige. Det kanske kommer en kvinna till oss som utsätts för världens tortyr hemma. I första samtalet märker vi genast att hon saknar baskunskaper om vart man ska vända sig, hur man ska göra, hur man får baskunskaper i livet. Därför känner jag ibland när vi pratar om mänskliga rättigheter att ”ja, ja, det där är alltid bra, men då måste man också kunna ge baskunskaper, hur ska man ringa, hur fyller man i en

blankett, vart ska man vända sig, baskunskaper som krävs från början till slut”. Så det stödet innehåller många moment och så jobbar vi väldigt mycket på Oliven. Jag vill tillägga, att när vi möter de här kvinnorna finns det ibland också tonåringar i familjen. Flickor som utsätts för lika mycket våld som mamman. Då gäller det att vi kopplar in ungdomsenheten för att jobba med flickan och samtidigt bearbeta mammans rädsla för att flickan ska rinna iväg, eller bli något annat än hennes egen dotter. Vi måste jobba på två fronter, få mamman att ta beslut för sig själv och bana vägen för henne och samtidigt försöka underlätta hennes beslut när det gäller flickans villkor. Det gör vi väldigt mycket genom att upplysa, informera, visa och dela hennes rädslor.

Män och makt

Förhållandet till männen diskuterades också. Så här lät det i en av grupperna:

Gruppdeltagare:

– Hur förhåller ni er till männen i familjenätverken?

Mehtap Kizilkan:

– Vi är väldigt aktsamma. I deras värld finns det kvinnor som är annorlunda - de är inte respekterade. Vi träffas bara vid ett tillfälle, inte för att förändra, utan bara för att komma till tals.

Gruppdeltagare:

– Hur ser männen på er?

Mehtap Kizilkan:

– När det gäller hedersrelaterat mord är det inte lätt. Men vi är inte kvinnor som lever helt utan män. Vi har pappor, makar och så vidare.

Gruppdeltagare (kvinnlig):

– Jag har lyft upp mig själv i dessa situationer. ”Chefat”. Det har fungerat ganska bra i vårt svenska sammanhang.

En annan i samma grupp:

– Hjälper ni män också med förebyggande arbete? Jag kan ta ett exempel. För en månad sedan ringde en kille, med iransk bakgrund. Han hade gift sig i ett arrangerat äktenskap, nu hade han slagit sin fru. Jag hade ingen erfarenhet, men fick rådet av en psykolog att träffa killen fem gånger. Vi diskuterade mänskliga rättigheter, jag gav honom böcker. Kvinnan ville inte leva med honom. Till slut accepterade han det. Nu har han blivit aktivist. Vår psykolog säger: ”hjälper du en man har du hjälpt tio kvinnor”.

Att försöka få hjälp av andra män för att driva jämställdhetsfrågor kom upp vid flera tillfällen:

Åhörare:

– Vi tror ibland i Sverige att vilken imam eller organisationsledare som helst kan vara till hjälp, men det är inte så?

Nebahat Akkoc, KA-MER:

– Vi satt i TV en gång tillsammans med en imam. Då började han plötsligt säga att äktenskapsbrott är synd och så vidare. Vi försökte säga ”tyst på dig”! Men han fortsatte prata om äktenskapsbrott, att det oftast bara är skvaller, att fyra personer måste se det hända för att det ska vara ett allvarligt brott. Om det inte finns fyra vittnen blir det bara tio slag och bara mjukt... Ja, ja...

– Ibland har vi möten med män på kaféer. Det finns inga färdiga recept. Vi måste hitta våra allierade där vi kan.

Gunda Sandström, aktiv i Rädda Barnens lokala projekt ”Ett liv – två kulturer” i Umeå:

– Vi träffar mammor och döttrar regelbundet, det brukar vara omkring 30-38 stycken. Tar upp det sociala, vilken hjälp man kan få, vart man vänder sig, skolans ansvar och föräldrarnas ansvar, sitter vid ett stort bord i en lokal, flickor med mammor. Så får de önska själva och då önskade de att vi skulle ta dit en gynekolog, de ville lära sig cykla, diskutera film och teater. Vi har gjort många olika saker, erbjudit tillfällen att se andra möjligheter i samhället. Rädda Barnen är ingen myndighet, men vi samarbetar med BUP och med socialtjänsten.

Gunda Sandström :

– Det vi känt är att vi inte når målet om vi inte når också pojkar och pappor och nu till hösten startar vi med pojkar och pappor. Pojkarna kan vara ungefär 13 till 20, 21 år. Sen har vi hittat tio män som vill vara med och driva projektet. Det är till exempel ordföranden i Somaliska föreningen i Umeå, turkiska och kurdiska män med positioner, en arab, en jude och så fyra svenska män som har ganska hög status. Två av männen är läkare. Vi pratade om teman när vi hade ett förberedelsemöte och då sa läkarna att vi måste ha med sex och relationer för pojkarna.

Gunda Sandström :

– Vi har haft flera flickor som har blivit misshandlade. Det var en av flickorna som hade blivit trakasserad av sin kusin, vilket en av bibliotekarierna såg och anmälde. Flickan blev först förtvivlad och ville att vi skulle ta tillbaka åtalet. Släkten hade gjort besök hos föräldrarna och talat om hur dålig flickan var som hade anmält. Jag gjorde hembesök hos dem flera gånger. Då sa mamman till slut att ”jag har lärt mig att i Sverige ska flickor behandlas annorlunda”. Och hon fick med sig pappan. Till slut gick han med och stödde flickan i rättegången.

**”När det sker ett hedersmord finns det minst
två offer. Det ena är kvinnan som mördas,
det andra är mannen som mördar.”**

Fråga till KA-MER:

– Har ni någon gång arbetat med en kvinna som har en son, men där kanske sonen bor kvar med pappan och där pappan kommer att försöka använda sonen som ett verktyg för att mörda kvinnan?

Nebahat Akkoc:

– När det sker ett hedersmord finns det minst två offer. Det ena är kvinnan som mördas, det andra är mannen som mördar. Det är ju ofta minderåriga som används för att utföra mord. De som fick de längsta straffen bland de minderåriga som begått hedersrelaterade mord hos oss de fick 34 månader tidigare. Nu har det ändrats, så nu kan de få 24 år. Och det är klart att de inte ser fram emot ett så långt straff. Det som händer nu är att de gör på ett annat sätt, så att de kan komma undan. Så att det ser ut som självmord oftast. För det mesta är det yngre bröder som mördar sina systrar och de älskar ju varandra egentligen. Kärleken är så stor. Ofta tar flickorna livet av sig för att skydda sina småbröder.

**”För det mesta är det yngre bröder som mördar
sina systrar och de älskar ju varandra egentligen.
Kärleken är så stor. Ofta tar flickorna livet
av sig för att skydda sina småbröder.”**

Nebahat Akkoc:

– Vi har ett konstcenter i Diyarbakir. Konstnärerna där bad mig om förslag. De ville skapa ett lokalt koncept och rådfrågade mig om vad de skulle kunna göra. Jag sa att de skulle kunna avspegla syskonkärleken mellan brodern som är tvungen att döda och flickan som ska mördas. Det här har vi upplevt så många gånger och för det mesta känner kvinnan till att hon kommer att bli mördad av sin lillebror och hon blir ledsen för hans skull. Om han inte mördar kommer han att stötas ut från familjen.

Nebahat Akkoc:

– Utstötning kan vara förödande, han kan inte gifta sig, kommer inte att kunna arbeta, han räknas inte som en man, de hälsar inte på honom. När en sådan ung kille har gjort själva gärningen, känner han kanske lättnad, men sen, sen kommer ångesten och allt annat.

Nebahat berättar också om ett konkret fall, där en bror till slut kände sig tvingad av det omgivande samhället att döda sin älskade syster:

– Kardishi är 16 år, pappa är alkoholist. Mamman är en person som är beroende av pappan och tar emot vad som helst, står ut. Kardishis storebror är en klok och duktig kille. Medan pappan sitter i fängelse, har storebrodern uppgiften att skydda familjen. Innan brodern ska rycka in i lumpen lämnar han över till två andra unga män i familjen. Säger att nu ska ni ta över ansvaret för min syster. En av de männen förgriper sig på flickan. När storebror kommer tillbaka syns det, magen har vuxit, folk börjar skvallra. Under en hel månad fick han inte gå in i huset via dörren, utan var tvungen hoppa över taken. Det här var en fattig familj, de hade inte stor familj. Några anhöriga bestämde att Kardishi skulle mördas. Storebrodern blir tvungen att göra det. Han säger till flickan ”kom, vi går ut och tar en promenad och pratar”. Läger armen om henne. Jag var i Istanbul och då ringde en journalist till mig och sa att man hade hittat en svårt skadad kvinna utanför moskén. Efter en timme så ringde jag till mina kompisar, så att de gick till sjukhuset. Hennes barn levde. Det var med en kötttyxa man hade slagit henne, så hårt att benet gick av. Sacide var där och sa att de inte hade sytt ordentligt. ”Hon kommer att dö”, sa hon. Efter Shemse var det här andra gången kvinnorna tog

hand om begravningen. Man fick se på TV hur polisen förde bort brodern och hur han sa "nu kan jag äntligen gå in genom ytterdörren". Han hade fullföljt sin manliga uppgift. Det var ungefär 1000 som deltog i begravningen och 250 var män. Det var ju ett stort stöd för oss och vi visste inte om vi skulle vara ledsna eller glada. Man hade täta kontakter med mamman för att hon skulle ta hand om begravningen - annars skulle ju kvinnan ha begravits där "de okända" är begravda. Männen som hade våldtagit henne skyller på varandra. Jag var med på ett TV-program med dem båda. De ska DNA-testas. Jag trodde på en av de här männen. Men sedan hörde vi en helt annan historia, att det var pappan som hade marknadsfört den här flickan.

Lagen

Åhörare som arbetar på länsstyrelsen:

– Hur ser myndigheternas ansvar ut? Finns det kopplingar till folkhälsan? Hur är det med polisens roll och ert samarbete? Om ni får veta att man planerar att döda någon - är det en polissak? Kan ni få draghjälp av EU i dessa frågor? Vi på länsstyrelsen har ett regeringsuppdrag att jobba med dessa frågor - jag saknar myndigheternas ansvar i det ni berättat.

Aytekin Sir:

– Lagen ändras just nu. Det finns nya anpassningslagar. Det är den lättare delen av jobbet - det är svårare att ändra tankarna. Det här ingår inte i folkhälsan hos oss.

Nebahat Akkoc:

– Hur har vi det med polisen? Kvinnoproblemet upplevs som ett problem som rör civila organisationer. Vi säger: "är ni medvetna om att vi gör ert arbete?" Polisen kommer, men de tror att de gör oss och kvinnorna en otrolig tjänst. Vi kan utöva större tryck på socialtjänsten än polisen kan. Vi har använt arresten som skyddat boende ibland. Vi skämtar om det - vi ska vara oerhört tacksamma för att polisen öppnar arresten för oss! Men Turkiet har kommit in i ett förändringsskede. Om det beror på EU eller inte vet jag inte.

Åhörarfråga:

– Är polisen inte alls inblandad i att ingripa mot familjen?

Nebahat Akkoc:

– Jo, de kan ingripa om det finns ett försök till brott. Men även om vi säger att vi vet till 100 procent att det kommer att bli ett mord så gör polisen inget förrän något verkligen hänt.

Åhörare:

– Jag har förstått av vad Aytekin sa att det inte gått att bevisa mord i de fall du har berättat om, men att det framgått av förundersökningen att det finns tecken på att det inte var självmord. Finns det försök från polisens sida att arbeta annorlunda nu när man känner till den här problematiken?

Aytekin Sir:

– Hos polisen hålls förhören på samma sätt av anteckningarna att döma. Det har inte varit tal om några förändringar. Men om polisen har misstankar under

förundersökningen kan de begära expertutlåtande från psykologer. Ett fall: En flicka och en pojke befinner sig samtidigt i ett rum. Flickan kastar sig ut. Är det självmord eller mord? De sätter igång en förundersökning. Vi får breven. Försöker förstå hennes personlighet. Vi kommer fram till en sak - domaren en annan. När det gäller andra fall är det inte tal om att pröva frågan ens. Familjen håller ihop. Alla säger att det var självmord, det blir inget åtal och det finns inga bevis.

Åhörare:

– Vi hade ett fall i Sverige, en pappa som blev misstänkt och häktad. Inget gick att bevisa, obduktionen visade ingenting och pappan släpptes. Nu kräver pappan skadestånd!

En annan åhörare:

– Har man ändrat lagarna i Turkiet nu beträffande hedersbrott?

Nebahat Akkoc:

– Förmildringen på grund av heder är borta nu. Och de som anstiftar får också straff. Möjligheten finns fortfarande att åberopa att man blivit utsatt för ”obefogad provokation” när man begått ett brott. Men jag tror inte att någon domare kommer att utnyttja det i fortsättningen.

Aytekin Sir:

– Det finns två jätteviktiga domar nu. En där förövarna fick 30 års straff. Det hade kunnat bli strafflindring på grund av ”provokation”, men det blev det inte. Och familjerådet som hade varit med och beslutat om att kvinnan skulle dödas fick också straff.

Sevil Bremer:

– Det finns prejudikat där också de som anstiftat fått straff. Det är ju väldigt bra.

Zeynep Oral:

– Lagen i Turkiet ska ändras. Det finns ett lagförslag, men det har inte gått igenom ännu. Kvinnoorganisationerna har samarbetat om en rapport, där de tar upp det som de ville förändra. Och det var två förslag där som de inte fick igenom. Det viktigaste var att de ville att det uttryckligen skulle stå att man INTE skulle kunna få strafflindring med hänvisning till heder i en domstol, men det gick inte. Våldtäkt inom äktenskapet fick de inte heller igenom. Men undersökning av oskuld är inte heller tillåtet.

Aytekin Sir:

– Vi får se hur det går med den nya lagen. Jag är så rädd att de bara kommer att byta skepnad, bli ”självmord” istället. Idag går det att begå brott helt öppet, men blir det förbjudet blir det svårare att hitta förövarna. Men det avhåller säkert folk från att begå brott också.

I en av grupperna kom man in på svensk asylpolitik bland annat:

– Vi har en flicka som hotas av utvisning och hon fruktar för sitt liv. Kan hon få med sig någonting så att hon kan ta kontakt med er?

Sevil Bremer:

– Hur är det med flickan, söker hon asyl?

Gruppdeltagare:

– Hon har precis fått barn nu.

Nebahat Akkoc:

– Se till att hon inte utvisas. Jag tycker man ska bekämpa ett sådant system. Här undervisar man oss och tredje världen i mänskliga rättigheter och så utvisar man en sådan flicka som riskerar livet. Så får man inte göra...

Gruppdeltagare:

– Det har ju förändrats mycket här i Sverige när det gäller asylsökningar och så vidare. Man tittar bara på det politiska systemet, inte på det informella. Och då är det jätteviktigt att kunna hänvisa till dem som arbetar med flickorna.

Nebahat Akkoc:

– Det här har man alltid missbrukat – att skaffa fram vittnesmål från organisationer som vår, för att få asyl. Jag fick ett samtal från en kvinna som bodde i Izmir i västra Turkiet, Turkiets Europa. Efter en brevväxling sa jag till henne att ”jag kan inte hjälpa dig, du har det alldeles för bra”.

– Men här måste man skilja ut - det finns de som verkligen lever under hot och så finns det de som försöker utnyttja systemet.

Sevil Bremer:

– Nebahat, du har ju sagt till mig att ni har hjälpt till att skriva intyg om det är flickor som kommer från ert område som söker asyl. Vi måste samarbeta, utbyta kunskaper och se till att ingen utnyttjar systemet på ett felaktigt sätt.

Nebahat Akkoc:

– Man har ju kommit på det här nu, att man kan säga att om jag åker tillbaka så blir jag mördad.

Gruppdeltagare:

– Det är ju väldigt viktigt att vi är noga när vi använder vår auktoritet, vår professionalitet, för att påverka.

Arrangerade äktenskap och oskuld

Samtal i en av grupperna på Rädda Barnens workshop:

– Många av våra elever från Turkiet känner oro när skolan närmar sig sitt slut för att föräldrarna ska gifta bort dem med pojkar i Turkiet. Om de vägrar blir det problem hemma. Förut, innan jag hade läst så mycket om det här, då sa jag ”nej, du ska inte gifta dig med killar utan kärlek”. Jag brukade säga att de ska ta en kille som är bra för dem, inte någon som vill styra dem. Det senaste året har jag ändrat uppfattning, lyssnat mera. Känner mig kluven för att jag vet att de kommer att acceptera familjens seder, men jag har funderat på hur jag kan hjälpa dem så att de får lite mera frihet, kan leva lite mera som svenskar utan att trampa på familjens heder... alltså hur de kan leva mellan två kulturer.

En annan person i gruppen:

– Jag skulle vilja säga något som hör ihop med det här. Jag har stött på att flickor sagt att jag går med på det här giftermålet, men sedan skiljer jag mig. De tänker att då har jag gått med på vad familjen vill och sedan får jag mitt eget liv. Så det jag undrar litet över, är hur man ser på skilsmässa i Turkiet till exempel.

Sacide Akkoc:

– Det är inte med goda ögon. Det orsakar problem redan om du kommer hem efter en viss tid på kvällen eller om du går ut efter en viss tid på kvällen, det spelar roll vilken kjol, eller hur långt hår du har. Jag har själv upplevt det här, för 17 år sedan, i en mindre stad, Urfa, i sydöstra Turkiet. Där kan man tala om trångsynthet. Min skilsmässa kunde ha kostat mig livet. Man kom som brud till en familj och vid skilsmässa, då var man död. Kroppen lämnade familjen. Det jag har varit med om...

KA-MER:

– Den verksamhet vi har går ut på att öka kvinnans medvetande om sina rättigheter. När de har fått reda på sina rättigheter och när de har lärt sig ett annat ”språk” att kommunicera på, kan de se till att bli accepterade som de är. Det är ingen magisk metod och den fungerar inte med detsamma. För det första måste kvinnan vara medveten om att hon är en individ, att hennes ord gäller. Hon måste lära sig säga JAG. Jag har börjat kunna säga JAG efter många år.

– I samhället skulle en liknande verksamhet vara till hjälp. Ett sådant arbete skulle kunna börja med kommunikation, sedan följas av kvinnans mänskliga och civila rättigheter, utbildning om flickornas sexualitet, diskriminering och våld, både inom och utanför familjen. De kulturellt betingade delarna av våld inom familjen. Vi har haft en verksamhet under cirka tolv veckor där vi har tagit upp alla de här ämnena. Den feedback vi fick var väldigt positivt.

Assam Qarai från Kvinnors nätverk:

– Jag tänkte på frågan som du ställde, man måste vända på den. Du säger att hon måste höra till familjens kultur och hon ska höra till Sverige. Vi kan också se det som att vi pratar om kvinnor och kvinnors kultur. KA-MER vet ingenting om ”Kvinnors nätverk” och vi vet inget om dem, men vi jobbar på samma sätt. Det är kvinnor som jobbar över hela världen för att få sina rättigheter. Samtidigt, träffar man en tjej som ska bli bortgift, måste man tänka på att det är hon som ska ta beslutet, det är hon som måste vara mogen. Det handlar om att hon ska bli medveten, lära sig sin roll som kvinna, vad hon har för rättigheter och bli medveten om manliga strukturer. Och om hon ska bryta kontakten med familjen är det ett jättehögt pris som hon ska betala, att bryta hela kontakten med släkten. Det kan kosta henne livet. Då kan man inte utifrån en vit medelklass bara säga - gör det! Utan man måste sträva efter att hon blir medveten, pusha, stödja. Så småningom kommer hon att ta beslutet. Vi kan inte ge henne receptet och säga - gör så.

Gruppdeltagare:

– Nej, för det är hon som måste ta konsekvensen av det.

Den första gruppdeltagaren:

– Men man kanske kan man trampa på hennes fot lite, så att hon blir medveten...?

Assam:

– Man kan prata om hur det kan bli, vad det innebär att gifta sig, den där bröllopsnatten, hur han är.

Sacide Akkoc:

– Det som hände mig när jag var ung var att jag giftes bort, utan att känna mannen, jag visste ingenting om honom. Och det kan låta konstigt om jag säger att jag hade hört så mycket konstigt om bröllopsnatten; det kommer att komma ut saker ur din mun och sådana saker.

Gruppdeltagare:

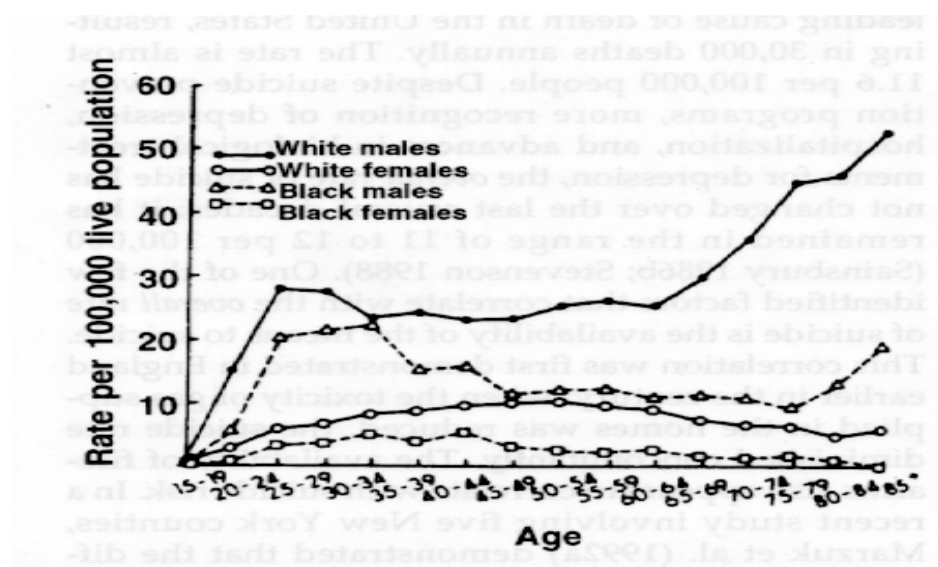
– De här flickorna de går runt i en cirkel, det är en lång process, de gifter sig, de skiljer sig. Man kan inte säga efter ett samtal att vet man hur det ska bli.

Död i hederns namn – om samband mellan hedersmord och självmord

(Referat av föreläsning måndagen 17 maj, hos Rädda Barnen.)

Aytekin Sir är docent i psykiatri på Dicle universitet i Diyarbakir. Han har ägnat sig åt att studera förekomsten av självmord i distriktet runt universitetet och jämfört det med siffror från andra delar av Turkiet och världen.

Aytekin Sir börjar med att förklara lite om hur statistik kring självmord ser ut i världen i stort. (De fakta som han hänvisar till nedan fanns redovisade i overhead-bilder under föreläsningen, men alla bilder finns inte med här.) Figuren nedan visar förekomsten av självmord bland svarta och vita, män och kvinnor i USA, mellan åren 1933 och 1985 samt deras spridning mellan olika åldersgrupper.

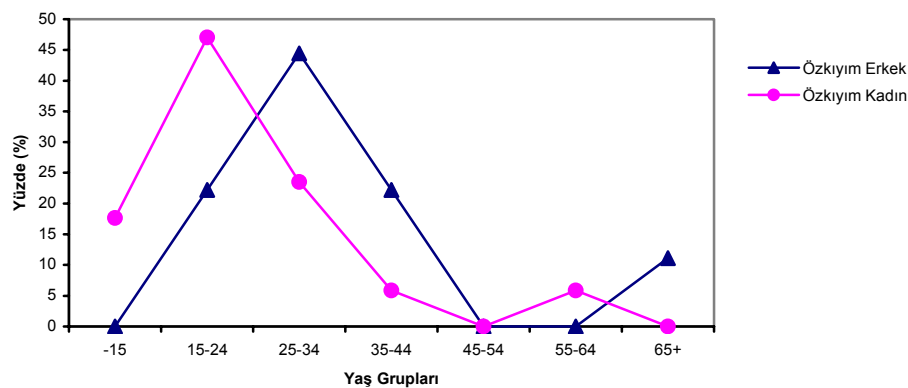
Aytekin Sir:

– Det finns en hypotes som lanserats av Durkheim och den säger att varje land har sin självmordsnivå och den är ganska stabil. Även antalet självmordsförsök (ny bild, finns inte med här) bland till exempel svarta är ganska jämnt spridda mellan 1933 och 1985 och uppvisar inte så stora skillnader mellan åren.

Aytekin Sir:

– Om vi tittar på fallet Turkiet, det vill säga självmordsförsöken i Turkiet och om vi frågar om det finns några stora skillnader i spridningen mellan åren, från 1933 till 1987 så ser man inga sådana. Kanske man ser en aning ökning över åren, men det visar en jämn figur.

Aytekin vill också visa vid vilka åldrar det är vanligast med självmordsförsök, på de flesta ställen i världen. Figuren nedan visar i vilka åldersgrupper det är flest självmordsförsök bland män (Erkek) respektive kvinnor (Kadin) i Turkiet. För kvinnor är det mellan 15 och 24.

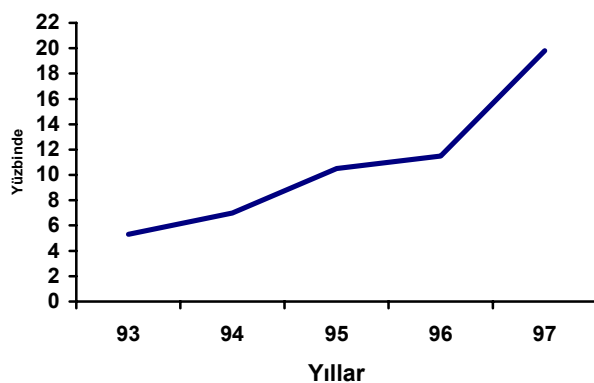
Aytekin Sir:

– I andra länder finns också en topp vid 55 år, men den här sekundära åldern ser man inte tydligt i Turkiet, på grund av att levnadsåldern är låg hos oss.

Efter att ha givit oss den bakgrunden, om hur självmord och självmordsförsök uppträder statistiskt på de flesta håll, övergår Aytekin Sir till att presentera den studie han gjort i Diyarbakir.

Aytekin Sir:

– Den handlar om självmord och självmordsförsök som har begåtts i centrala Diyarbakir. Det totala antalet självmordsförsök och självmord är 134 mellan år 1993 och 1997. Vi har inte tagit uppgifter från polisregister, utan från journaler från rättegångar och domar. Det finns skillnader mellan dessa data. I polisregistret kan ett fall vara omedelbart registrerat som självmord, eftersom det är vad det ser ut som när polisen kommer. Men efter rättegången kan man ha fastställt att det var ett mord. Så trots att det blir förseningar när det gäller att få uppgifter från rättegångsjournaler och register så grundar vi data på dem. Det tar ett par år att fastställa en dom.

Aytekin Sir:

– Figuren ovan visar antal självmordsförsök per hundra invånare (i Diyarbakir). Alltså har det skett en ökning från fem till 20 per hundra på de

här åren (1993-1997). Detsamma gäller för självmord. Som ni ser här (ny bild - inte med) finns en ökning från tre till fyra och ett halvt genom åren. Det är intressant att betrakta de här data utifrån Durkheims hypotes. Han påstår att självmordsfrekvensen är tämligen konstant. Men som ni ser så finns det en klar ökning i vårt fall.

Aytekin Sir:

– Topparna när det gäller självmord finns hos kvinnor mellan 15 och 24 respektive män mellan 25 och 35 år. Och där visar sig en aning ökning efter 55 år. Vad som var mest intressant i vår studie var att självmorden var dubbelt så många bland kvinnorna som bland männen - tvärtemot vad forskningen visar i övrigt! I hela världen i forskningen är självmorden hos kvinnor ungefär hälften av männens. Här visar man skillnaden i antalet självmordsförsök i olika länder mellan män och kvinnor.

Mean incidence of suicide			Mean incidence of suicide		
	Men	Women		Men	Women
Turkey	1,5	0,8	New Zealand	15.4	7.4
Philippines	1.6	0.8	Norway	17.2	6.5
Mexico	3.9	0.9	Singapore	15.3	10.8
Peru	4.5	1.5	USA	19.8	7.2
Greece	4.6	2.0	Canada	20.7	7.4
Spain	7.1	2.3	Australia	19.7	8.7
Colombia	8.4	2.9	Hong Kong	17.9	10.8
Italy	8.4	3.6	Japan	21.4	11.5
Ireland	8.8	3.3	Belgium	22.2	11.3
Thailand	7.6	5.1	France	25.3	9.0
Israel	9.1	5.7	Sweden	28.4	12.1
Chile	12.8	2.6	Germany	28.0	12.7
Venezuela	13.0	3.5	Switzerland	33.0	12.6
England	11.2	6.5	Taiwan	29.3	20.3
Portugal	13.7	4.0	Austria	37.5	13.0
Argentina	13.0	4.8	Finland	42.3	10.6
Netherlands	11.5	7.2	Denmark	33.5	19.7
			International means	17.2	7.5

Aytekin Sir:

– Som ni ser här så är det allmänt så att självmorden hos män är nästan dubbelt så många som hos kvinnorna. Men i vår studie, liksom i ett enda annat fall som vi hittat i Kina, finns det undantag. Det vill säga, det finns ingen annanstans i världen där självmord hos kvinnor är fler än hos män.

Det relativa antalet självmord i skandinaviska länder är högst, både för kvinnor och män. Men också här är skillnaden mellan kvinnor och män stor, med betydligt högre siffror för männen.

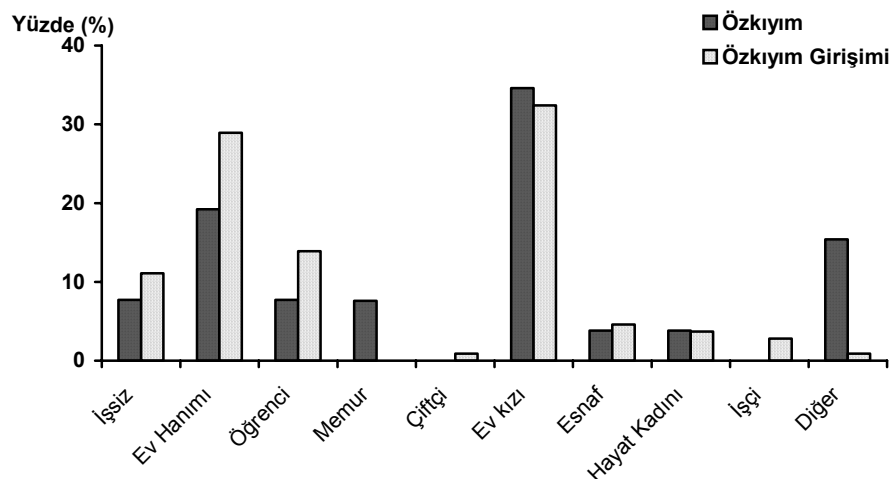
Nästa fråga som Aytekin Sir och hans forskningsteam ställde sig var om de speciella data han hade hittat gällde både för östra och västra Turkiet. Figuren nedan visar siffrorna från östra Turkiet i den vänstra kolumnen och siffrorna från västra Turkiet till höger (Kvinnor = Kadın, Män = Erkek).

İl	Kadın	Erkek	İl	Kadın	Erkek
Ağrı	11	8	Ankara	48	99
Batman	14	5	Balıkesir	10	28
Bingöl	3	0	Bolu	10	16
Bitlis	8	0	Bursa	16	37
Diyarbakır	20	8	Denizli	6	15
Iğdır	3	0	Eskişehir	19	27
Kars	7	3	Kayseri	6	11
Sivas	20	14	Tekirdağ	7	22
Şanlıurfa	16	9	Uşak	1	7
Şırnak	5	3			
Van	17	15			

Aytekin Sir:

– Om vi tittar på data från västra Turkiet så ser man att antalet självmord hos män är nästan dubbelt så stor som hos kvinnorna. Men om vi tittar på data från östra Turkiet, så är självmorden hos kvinnor dubbelt så många som hos männen.

Han visar också spridningen mellan olika yrkeskategorier, se figuren nedan. De fyllda staplarna visar självmord och de ofyllda försök till självmord. Vi ser från vänster till höger frekvensen för arbetslösa, hemmafruar, studenter, tjänstemän, bönder, hemmaflickor, handelsmän, prostituerade, arbetare, övriga.

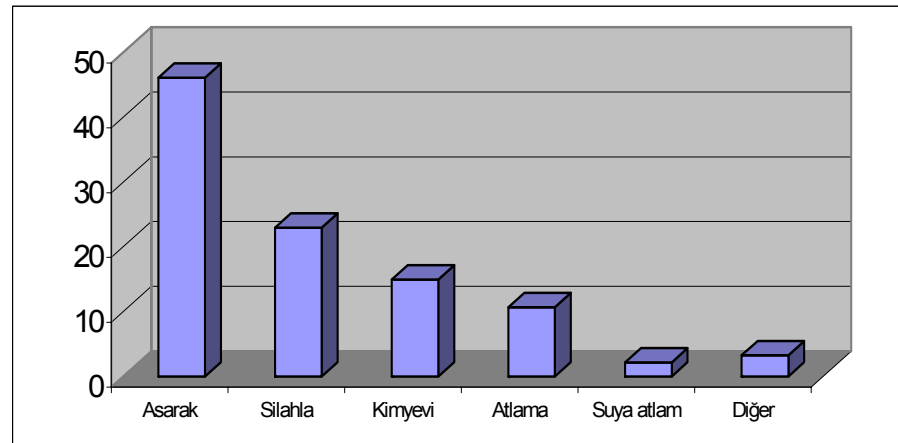

Aytekin Sir:

– Kanske har ni redan märkt att det finns toppar på två ställen. Det ena är hemmafruar, det andra är hemmaflickor. Om vi sammanställer de två grupperna så blir det en stor grupp. Och här vill jag gärna peka på en sak – dessa bägge grupper saknar ekonomisk frihet. Flickorna i den här gruppen, hemmaflickor, är

kontrollerade av sina bröder och sina fäder när det gäller ekonomin, eller i detta fall, hemmafruarna, av sina män.

Nästa figur, nedan, visar vilka självmordsmetoder som används. De flesta självmord sker genom hängning, den näst vanligaste metoden är med skjutvapen. Självmord med skjutvapen kommer på femte plats i västra Turkiet, men på andra plats i östra Turkiet. Bekämpningsmedel är det tredje vanligaste. Det handlar om rättgift till exempel, eller bekämpningsmedel inom jordbruket. Härnäst kommer att hoppa från ett högt ställe.

Från vänster: Hängning, Skjutvapen, Bekämpningsmedel, Hoppa från högt ställe, Hoppa i vatten, Övrigt.

Forskarna ställde sig frågan varför frekvensen självmord bland kvinnor är så högt jämfört med andra länder, enligt vad forskningen visar.

Aytekin Sir:

– Är det självmord egentligen? Eller är det den sorts självmord som vi ibland bevittnar, där kvinnor sätts i en cell och blir tillsagda att ”du ska äta det här rättgiftet och rena din heder”. Är det såna självmord som vi pratar om? Eller är det sådana fall som när ett litet barn ges ett skjutvapen och man säger till honom ”skjut din mor och rena din heder”. Eller är det den sortens fall av hängning, där de hängs först och sen säger man att ”ja, hon har hängt sig själv”? Ingår de också i data?

Det är väldigt svårt att fastställa sådana fall med obduktion, menar Aytekin Sir. Eftersom hela familjen hävdar att det handlar om självmord är det mycket svårt att döma.

Aytekin Sir:

– Vad finns det för bevis? Naturligtvis kommer man fram till att det här är ett självmord. Varför är det så? Jag menar varför dödas de här kvinnorna, eller förtrycks så här hårt?

Aytekin Sir:

– Det här är kvinnor som inte har någon utväg, menar han. De skickas inte till grundskolan, kanske kan de läsa och en minoritet kan avsluta studier från grundskolan. Men alla de har det gemensamt att de inte har någon möjlighet att bryta mot de regler som fastställs av deras familjer.

Aytekin Sir:

– Men vad händer om de motsätter sig reglerna som familjerna gör upp? Till exempel om en kvinna vill höra lite musik från radion, drömma om sin älskade? Vad händer då? Jo, då kommer det en fläck på familjens heder. Då samlas familjerådet och fastställer domen för den personen.

Aytekin Sir tycker egentligen att det är för tidigt att börja prata om lösningar, men en tanke vill han gärna framföra och det är att startpunkten måste vara utbildning.

– Om de här flickorna utbildar sig och om de skaffar sig ett yrke, då kan inte familjen förtrycka dem hur som helst, tänker jag. Det är i alla fall en början på en lösning.

Ett program för psykologisk hjälp

(Referat av föreläsning måndag den 17 maj, arrangerat av Rinkeby stadsdelsförvaltning, i Rinkeby.)

Jülide Aral är psykolog från Istanbul och samarbetar med KA-MER sedan 1998. Hon berättar om ett program hon utarbetat tillsammans med KA-MER för att fastställa behov hos de kvinnor som söker sig till jourverksamheten.

Bland de kvinnor som söker sig till KA-MERs akutjour finns vissa som har svåra traumatiska upplevelser bakom sig. Med de trauman som förekommer finns det behov av psykologisk hjälp. Programmet som beskrivs här kan användas som modell.

Problembilden hos de kvinnor som kommer är mycket heterogen. Det handlar om incest, fysiskt och psykiskt våld, sådana som förlorat sina anhöriga i kriget. Jülide Aral har utnyttjat psykodrama, kognitiv terapi och ”psykologisk upplysning” i sin behandling.

Jülide Aral:

– Kvinnorna delades in i tre olika grupper. Varje grupp arbetade 60 timmar. 33 kvinnor har ingått hittills. Vi hade 80 anmälningar från traumatiserade kvinnor, men de 33 var dem vi valde att arbeta med i den här formen.

Utvärderingskriterier

Jülide Aral berättar att det finns en diagnos som heter PTSD, Post Traumatic Stress Disorder. Man kan klassificera graden av PTSD hos offer enligt en skala. Det handlar om graden av symptom, arbetsnedsättning, grad av funktionsförmåga och så vidare.

Jülide Aral:

– De tre första kategorierna kan vi kalla ”liten”, ”medel” och ”tungt”. Det finns också en fjärde nivå, med somatisering, tvångsmässighet, fientlighet, fobier och så vidare. Vi ville se om vi kunde mäta resultaten, utvärdera våra metoder för stresshantering. Av de kvinnor som sökte sig till oss valde vi för detta arbete kvinnor som fått diagnosen Post Traumatisk Stress. Jag och en kollega utvärderade arbetet enligt skalan innan vi började, efter tre månader, i slutet av behandlingen och sex månader efter.

Deltagarna

Deltagarna var mellan 18 och 43 år gamla. Medelåldern var 31 år. Alla hade frivilligt valt att delta i undersökningen. De som hade fått diagnosen svår depression fördes till psykiatrisk klinik – de deltog inte i undersökningen. En tredjedel av dem som deltog hade grundskoleutbildning och två tredjedelar hade en form av ”mellanstadietutbildning”. (Grundskolan i Turkiet är femårig, ”mellanstadiet” motsvarar snarast svensk grundskolenivå). 33 procent hade varit gifta i minst 10 år, 36 procent var ogifta. Alla utom två var av kurdiskt ursprung. De kom från olika städer i östra Turkiet, Batman och så vidare.

Jülide Aral:

– Vi hade en maratonverksamhet; 12 timmars arbetstid i fem sessioner. Det var nödvändigt att lägga upp det så, eftersom jag måste resa från Istanbul, vilket KAMER bekostade.

De fem sessionerna

I den första sessionen satte kvinnorna upp mål för sig själva på kort sikt.. Nästan en tredjedel av dem var fortfarande utsatta för våld när gruppbehandlingen började. De mål de bestämde var att göra upp en skyddsplan för gruppens medlemmar i sin egen miljö. Att se till sina egna behov. De ville

- öka sitt självförtroende
- öka sin självrespekt
- bryta våldsspiralen

Jülide Aral:

– Det vi hann med under den första sessionen var att gruppmedlemmarna presenterade sig, vi informerade om modellen, tog reda på förväntningar, bestämde målen och diskuterade. Sen berättade man om traumatiska upplevelser.

Andra gången grupperna träffades definierades psykosociala trauman. Nebahat Akkoc berättade om hur kvinnor ser våldet som en del av att vara kvinna. Gruppen undersökte hur posttraumatisk stress uppstår och vilken påverkan det får på individers liv genom att medlemmarna själva berättade om sina upplevelser.

Jülide Aral:

– Att gruppens medlemmar delar sina upplevelser med varandra gör att de börjar lita på varandra. Det bildas en gruppkänsla. Under denna session har medlemmarna fått psykologisk upplysning och kognitiv terapi.

Tredje och fjärde sessionen ägnades åt psykodrama. Det är ett sätt att uttrycka känslor genom rollspel. En upplevelse som varit tung för individen iscensattes en gång till i en trygg miljö – som en sorts katharsis (rening).

Jülide Aral:

– Men här tvingade vi inte gruppmedlemmar som inte var beredda att ta fram sina egna trauman. Via andra personer som tog fram sina trauman kunde de ändå konfrontera sina egna.

Under den femte sessionen gjorde alla i gruppen en värdering av arbetsperioden. På det sättet kunde man både för sig själv och andra sätta ord på sin situation.

Analysen av gruppen

80 procent av dem som utsatts för våld hade utsatts mer än två gånger. I nästan hälften av fallen är förövaren far eller make eller annan familjemedlem. 15 procent av kvinnorna var utsatta för incest av bröder eller fäder. Fyra av fem har levt i den traumatiska situationen i mer än fem år. Effekterna har inte bara varit psykiska, en tredjedel hade själva fysiska skador. 33 procent hade sett andra skadas, 44 procent hade varit hotade till livet. Trots de mycket svåra psykiska och fysiska situationer som kvinnorna varit utsatta för hade bara en av tre sökt hjälp tidigare. Två procent hade fått antidepressiva medel eller liknande. Tre av fyra

hade inga planer för framtiden. Hopplösheten och apatin var utbredd, varvat med ångestattacker.

Jülide Aral:

– I utvärderingen efter tre och sex månader kunde förbättringar på minst ett steg enligt stressdiagnosschemat konstateras hos 15 av de 33 kvinnorna. Hos dessa kvinnor har förbättringarna fortsatt.

Sammanfattande resonemang, utifrån seminarier, diskussioner och frågestunder

I mötet mellan KA-MER och de svenska praktikerna blir vissa skillnader synliga. KA-MER arbetar med helt olika förutsättningar än både frivilliga och professionella i Sverige. Det turkiska samhället ser annorlunda ut, socialtjänst och polis har andra roller, könsrollerna i hela samhället är annorlunda, ekonomin och utbildningsnivån ser helt annorlunda ut, bara för att ta några exempel. Där är det en stor sak att se till att kvinnan har egna identitetshandlingar – annars blir det nästan omöjligt att hjälpa henne. Det är likaså viktigt och banbrytande att bedriva daghem som praktiserar jämställdhet mellan könen – något som knappast ifrågasätts på några daghem i Sverige. Ändå finns det många likheter och mycket vi kan lära oss av varandra.

Allt arbete, här i Sverige liksom i Turkiet, måste utgå från kvinnan eller flickan och vad hon vill. Beslut kan inte forceras fram, utan måste vara väl genomtänkta och förankrade. Flickorna eller kvinnorna får inte bli redskap i en kamp – det är de som måste kunna leva med konsekvenserna av sina beslut!

Att man inte kan bortse från familjerna i arbetet med stöd till flickor och kvinnor bekräftades av alla som arbetat på djupet med frågan. Bland de svenska seminariedeltagarna fanns en viss erfarenhet av att arbeta med familjer, men hos många var osäkerheten fortfarande stor. KA-MER arbetar individstödande med vuxna kvinnor, men när det handlar om hot om hedersmord finns alltid familjen med i planeringen.

Många av samtalen i gruppdiskussionerna handlade om vilket språk som används. Det är viktigt att vara lyhörd för den kultur som råder i den specifika familjen och att ha en respektfull attityd. Skillnader i roller mellan frivilligorganisationen KA-MER och svenska myndighetsutövare blev tydlig när KA-MER tillfrågades hur de fick familjer att ”komma till samtal” – en vanlig förväntan från en svensk myndighet. Frågan uppstår inte för KA-MER, som helt enkelt åker hem till familjerna.

KA-MERs representanter arbetar med problem som ligger nära deras egen kulturkompetens. De är noga med att till exempel inte skicka med psykologen som är från Istanbul till det första mötet med ett strikt kurdiskt familjeråd. När de möter advokater eller beslutsfattare däremot, behöver de ett starkare ”språk” och gärna representanter med ”titlar”. Svenska praktiker har svårare att hitta representanter med rätt kulturförståelse som kan arbeta med familjerna i målgruppen. Att arbeta transkulturellt och att ta hjälp av kvinnor från de etniska organisationerna i Sverige var tips som gavs i grupperna.

En annan aspekt av ”språkfrågan” handlar om vilka ord man använder i det dagliga arbetet. KA-MER säger till exempel inte att de ”hjälp” kvinnor. Det kan låsa kvinnan i en offerroll. Istället säger de att de stödjer kvinnor.

För KA-MER finns en tydlig skillnad mellan hedersmord och andra former av kvinnoförtryck. "Vanligt" kvinnoförtryck är inte mindre farligt och det kan också sluta med döden, men hedersmord har speciella kännetecken. Ett hedersmord utgår från ett beslut som tagits av ett familjeråd, när en kvinna dragit skam över familjen genom att inte foga sig i de regler som satts upp för henne. Den man eller pojke som åläggs uppgiften att utföra hedersmordet kan inte slippa ifrån sitt uppdrag utan att i sin tur förskjutas från familjen. För att upplösa beslutet om hedersmord måste familjerådet ta ett nytt beslut.

Det ser ut som om hedersmorden i Turkiet ökar, att döma av den forskning som presenterades. Anledningen skulle kunna vara kulturkrockar mellan eftersatta agrara folkgrupper och det moderna industrisamhället. När landsortsbefolkningen flyttar till städerna som ett led i urbaniseringen anammar de unga snabbt en ny livsstil med mer jämställda umgängesformer som växer fram i de turkiska storstäderna. När lågutbildade föräldrar känner sig marginaliserade och dessutom tappar kontrollen över sina kvinnor och flickor ökar risken för att de tar till våld för att upprätthålla sin maktposition. Det finns en likhet med detta när invandrade familjer från Turkiet och andra ställen är lågutbildade och drabbas av kulturkrockar med det svenska samhället.

När det finns ett hot om hedersmord handlar det i första hand om att skydda kvinnan eller flickan. Om konflikten ska kunna lösas måste man få till stånd en medling. Flickan eller kvinnan vet oftast själv om det finns möjlighet och vem som kan hjälpa till. Det kan vara en arbetsgivare, en imam, en politiker eller kanske bara någon av de äldre i släkten som många har förtroende för – och som kvinnan eller flickan verkligen kan lita på.

KA-MER har en särskild metod för tonårsflickor. Man arbetar långsiktigt, genom kontakt med kvinnorna i familjen och är extra noga med vilket språk man använder. Man säger till exempel inte till flickan att "din kropp är din" – ett feministiskt slagord som är alldeles för starkt för att kunna användas i det här sammanhanget.

Från det svenska arbetet med unga flickor kunde några vittna om att flickor som flyttat till skyddat boende efter en tid börjar längta svårt efter sina familjer. Inte så sällan flyttar de hem igen till en situation som kan bli ännu sämre än den ursprungliga. Därför behövs strategier för att arbeta med familjerna utan att utsätta flickorna för fara. Ett bra tillfälle är när flickan finns i skyddat boende.

I Sverige såväl som i Turkiet behöver flickor och kvinnor få basala färdigheter, så att de kan agera för sina egna rättigheter i samhället. Utbildning är en väg ut ur förtryck för många.

Att ha lagar som fördömer våld och förtryck mot kvinnor är grundläggande. Att politiker, religiösa ledare och andra ledare uttalar sig emot våldet är också viktigt. Sverige och Turkiet har nått olika långt, men vi kan alla komma längre. Att ha möten med religiösa ledare eller ledare för etniska organisationer i Sverige är bra, även om det inte är självklart att de alltid har samma perspektiv som vi. För att hitta verk samma metoder, bra förhållningssätt och inte minst för att hitta kraft och inspiration för att arbeta vidare har vi stor nytta av att träffa andra som

arbetar direkt med flickor, det var alla överens om som deltagit i våra olika möten. Det är mötena med flickor och kvinnor som gör att vi utvecklas i våra roller som behandlare och stödpersoner och det är också utifrån de mötena vi måste formulera våra åsikter kring frågorna.

Bilaga

Heder och övertramp i journalistiken kring hedersbrott

(Utskrift av bandupptagning från Presseminarium onsdag den 19 maj 2004 på Rädda Barnen.)

Som en avslutande del av KA-MERs besök hölls ett presseminarium, med inbjudna journalister från stockholmsområdet och den turkiska journalisten och författaren Zeynep Oral, som presenteras närmare i texten nedan. Titeln på seminariet var "Heder och övertramp i journalistiken kring hedersbrott" och syftet var att lyfta fram etiska dilemman som journalister i Turkiet och Sverige ställs inför vid rapporteringen av hedersrelaterade brott. Frågor som ställdes i inbjudan var bland annat: Står bevakningen i proportion till antalet brott? Vilka förklaringar ges till brotten? Riskerar en överhettad medierapportering att skärpa polariseringen i familjer där flickors ställning är hotad?

En diskussion kring medias roll var något som KA-MER hade önskat sig inför resan. Hos Rädda Barnen fanns en önskan om en diskussion med medieföreträdare, som skulle kunna leda till en fördjupad och mer nyanserad rapportering.

Det visade sig att de problem vi upplevde med media såg ganska olika ut. Själva diskussionen som sådan led också i viss mån av att vi ibland talade förbi varandra. Det är frågor som är laddade och mycket angelägna på båda håll, men sedda från väldigt olika verkligheter. Vi talade bokstavligen olika språk, svenska och turkiska, men skillnaderna i våra kontextuella "språk" kan ha bidragit lika mycket till att vi inte alltid förstod varandra. Seminariet berör trots detta en del intressanta frågor och vi har därför valt att publicera en utskrift av bandupptagningen från presseminariet som bilaga till den stora rapporten. Föreläsningar och diskussioner återges i sin helhet. **Vi reserverar oss för att siffror och påståenden som slungats ut i debattens hetta inte är kollade och därför inte ska betraktas som fakta om inte annat framgår av fotnot.**

Till seminariet hade ett 20-tal journalister infunnit sig. Med på seminariet var även större delen av delegationen från Turkiet (samtliga introducerade tidigare i huvudrapporten), samt ett mindre antal anställda och frivilliga från Rädda Barnen. Moderator för seminariet var Dan Josefsson, journalist och debattör, med bland annat erfarenhet från "Mediemagasinet" i SVT, som kritiskt granskar medierna.

Dan Josefsson:

– När det gäller journalistik och hedersrelaterade brott som vi kallar det i Sverige, så finns det ett uppenbart problem. Medier har svårt att ta sig an komplexa frågor. Medierna reducerar ofta det de berättar till enkel dramatik. Det ska vara en lätt identifierbar skurk och ett fullständigt oskyldigt offer. Samtidigt har ju journalisterna egna problem, de kan vara okunniga och de kan vara främlingsfientliga. Men även om journalisterna har en hyfsat objektiv syn tenderar de ändå att skapa en väldigt enkelspårig dramatik, för att det är det medierna kräver.

Dan Josefsson:

– De flesta journalister skulle nog säga att de står på de drabbade flickornas sida, rapporteringen är ofta väldigt känslös, ibland känns det som att medierna orkestrerar en sorts nationell samling, kollektivt utrop av äckel och fördömande. Resultatet blir en kollektiv samhörighet av dem som fördömer och ett oerhört utlämnande av dem som associeras till brottslingarna. Det här ställer till problem.

Dan Josefsson:

– När jag har träffat Rädda Barnens personal som jobbar med flickor som drabbats eller som riskerar att utsättas för dessa problem, visar det sig att de drar sig för att överhuvudtaget tala med journalister. De är helt enkelt rädda för att det de säger ska vridas till och rätt och slätt skada dem de jobbar med. Det här är inte det enda området där det här problemet finns. Det är ju så att journalistik behövs i ett demokratiskt samhälle. Vi måste ha en fri journalistik, men just den hedersrelaterade problematiken för oss rätt ner i den sämsta sidan av journalistiken. Det blir en sorts kombination av ”unga flickors sexualitet”, ”mord”, påstått ”fejkade självmord” och samtidigt i Sverige den här kittlande rasistiska vinklingen. Det är inte så konstigt att de som jobbar med de här problemen drar sig för att tala med journalister, för det är kopplat till de sämsta sidorna hos journalistiken.

Dan Josefsson:

– Jag hoppas att vi idag ska kunna komma lite närmare en lösning - hur ska man kunna prata om de här problemen i medierna utan att göra problemen värre. Det borde vara en angelägenhet för alla inblandade, inklusive journalisterna. Jag är glad över att vi också kommer att få en inblick i hur de här problemen visar sig i Turkiet. Och med det ska jag lämna över till Anna Frenning.

Anna Frenning:

– När jag började här på Rädda Barnen arbetade jag med frågor kring sexuellt utnyttjande av barn. Det var en fråga som berörde folk oerhört djupt. Och liksom många sådana frågor drevs debattörerna ut i två läger – på ena sidan fanns extremfeminister som såg pedofiler i varenda buske – och i det andra lägret fanns de som menade att fängelserna var fulla av oskyldigt anklagade män, som var offer för modern häxjakt. Det var oerhört svårt då att hålla debatten på en nyanserad nivå.

Anna Frenning:

– Nästan lika svårt har det varit att hålla debatten om det vi kallar hedersproblematik på rätt nivå. Frågan väcker otroligt starka känslor och det är inte konstigt. Det handlar om liv och död, i värsta fall. Och det handlar om våra kulturella självbilder och djupt kända värderingar. Precis som med pedofildebatterna finns det de som överdriver - och de som förringar. Vissa menar att i stort sett alla invandrare från vissa kulturkretsar skulle kunna misshandla eller till och med mörda sina döttrar om de blev tillräckligt trängda. Och ser man inte det är man en naiv eller feg ”kulturrelativist”. Andra i sin tur, påstår att hela problemet är mer eller mindre ett nykolonialt trick för att klämma åt invandrare. Det är svårt att få syn på hela bilden och mediaklimatet rymmer oftast bara en ståndpunkt åt gången.

Anna Frenning:

– Att hedersproblematiken fått en stor plats i media de senaste åren i Sverige, har gjort att samhället runt hotade flickor har lite större beredskap att förstå och hjälpa till. En annan sak är vad som sker i de grupper som bär på problemet.

Anna Frenning:

– Om man vill påverka någon till förändring, så är det bra om man kan undvika att den man vill påverka går i försvarsställning. När medierna i stora rubriker fördömer det förtryck som sker i hederns namn, så uppfattas det självklart som ett hot för vissa. Den som känner sig hotad och trängd tenderar ofta att bita sig fast ännu hårdare vid det han kritiserar för. Flickorna, som skulle befrias, kanske blir ännu mer kringskurna. Männen som vill försvara gamla livsmönster mobiliserar för att stänga ute det som uppfattas som hotfullt och omoraliskt.

Anna Frenning:

– Om vi däremot kan lyckas föra debatten på ett sådant sätt att vi får människor att känna att jämställdhet är något som gagnar alla – då har vi vunnit mer än halva kampen. Men visioner kan inte tvingas på någon. Vi måste tydligt ställa upp för flickorna, utan att driva fram hårdare polariseringar och utan att flickor drivs att i onödan bryta med familjerna. Det är en svår balansgång.

Anna Frenning:

– Det är lätt att bli otålig, arg och polemisk, emot dem som vill hålla tillbaka kraven på en så givet god sak - allas lika rätt genast. Det är lätt att tycka att de som vill skynda långsamt är fega bakåtsträvare. Det blir en känsla av ”alla som inte är med mig är emot mig”. Och så får vi två läger, båda med goda intentioner, som bekämpar varandra.

Anna Frenning:

– Här i Sverige har diskussionen också svängt i andra banor. Här finns nu ett givet tillfälle att dela upp oss i VI och DEM. Det är INVANDRARE som betar sig mot sina flickor och kvinnor på just det här sättet (medan VI här i Sverige faktiskt INTE betar oss på det viset). Och då ligger det alltid väldigt nära till hands att säga ”ni ska lära er hur vi gör här, passar det inte kan ni väl åka tillbaka”! Och de flickor som ser ut som om de kommer från Mellanöstern känner sig kollektivt utpekade som förtryckta, vare sig de är det eller inte...

Anna Frenning:

– Självklart måste vi kunna prata om problemen. Men det handlar oftast om så mycket mer än ett kulturellt hedersbegrepp. Det handlar ju om hela människor, precis som när helyllesvenskar begår brott. Och ska vi se hela bilden finns det flera saker vi måste ta med på något sätt. Våra samhällen blir mer och mer globala, hur vi än stretar emot. Många människor i det här landet lever redan i två kulturer samtidigt. De har familjen i sitt hemland, men bor och arbetar här stor del av tiden till exempel. Det händer ganska mycket som ligger utanför vår kontroll.

Anna Frenning:

– Och en annan del ingår också om vi ska vidga bilden – att vi verkligen inte saknar problem på jämställdhetsområdet inom typiskt svenska kulturkretsar. Och

det gäller såväl den övererotiserade ungdomskulturen i storstäderna, som machofixerade jägarkulturer i avfolkningsbygder och den överallt närvarande brännvinskulturen, där brott tenderar att ge mindre straff om de begås under rus till exempel.

Zeynep Oral:

– Mitt namn är Zeynep Oral, jag är författarinna sedan 35 år. För 30 år sedan bildade jag Turkiets mest kända och utbredda kulturtidning och konsttidning. Jag var sedan skribent i Milliyet, en känd turkisk dagstidning i 32 år. När jag blev avskedad för två år sedan gick jag över till Cumhuriyet, en annan stor dagstidning där jag arbetar fortfarande, men samtidigt har jag också blivit avskedad från den tidning som jag själv bildade. Nu har jag startat en ny tidning, en kulturtidning. Jag har skrivit 14 böcker, jag har en man, två barn och fyra barnbarn.

Zeynep Oral:

– Det är så här att nu när jag hörde Dan och Anna berätta om svensk media och situationen här, så ser jag hur stor skillnaden är och därför ska jag gå lite bakåt. Jag ska inte gå tillbaka så ingående, men jag ska göra rubriker och om ni önskar så öppnar vi frågan.

Zeynep Oral:

– Under 70-talet hade kvinnorörelsen i Turkiet de här problemen med ”vänster” och ”höger” och i den miljön uppkom kvinnorörelsen. Nebahat berättade igår om dem som sa att - först ska vi göra revolution, sedan ska vi ta hand om kvinnoproblematiken. Det handlade inte om kvinnorörelsen och reflekterades inte i media. Det uppstod som en vänster-höger-konflikt. Nu ska jag ge mina personliga reflexioner. Jag började skriva om kvinnofrågan under 70-talet, i samband med den rörelse jag just talat om. Situationen förändrades efter den militära juntan som kom 1980. Generalerna som utgjorde juntan tyckte att feminismen var ofarlig och inte så viktig att komma åt, så kvinnorörelsen gjorde stora framsteg under 80-talet. Framför allt inom vänsterrörelsen där kvinnorörelsen var splittrad började man enas kring en plattform. Men det är viktigt att komma ihåg att på den tiden var både stiftelser, fackföreningar och allt sådant förbjudet. Jag måste komma in på detaljer för att kunna visa det här.

Zeynep Oral:

– Det skulle vara den största demonstrationen dittills. En gravid kvinna som ständigt fick stryk av sin man gick till domstol 1987. Och domaren uttryckte sig så här, det är ett gammalt ordspråk, ”barnen ska hållas kvar i kvinnans mage, men slagen på ryggen behöver inte avbrytas”. Efter det enades alla kvinnojourer och gjorde en stor demonstration. Vi ville skrika så alla hörde det. Det var en jättestor kvinnodemonstration, men det var inte tal om att tidningarna skulle skriva. Det var små, små rubriker. Så under 80-talet ordnades för första gången en kvinnokonferens som omfattade både statliga och civila organisationer. Efter 90-talet, det vill säga de senaste åren, har alternativrörelserna blivit organiserade. Och när de hade tagit form bildades det kvinnoforskningsgrupper på universiteten. Det har även bildats ett ministerium för kvinno- och familjefrågor. Det finns två lagar om brott och civila frågor och den lagsiftningen är full av diskriminering när det gäller kvinnofrågan. För att ändra på det har vi haft en otrolig kamp. Ni som lyssnar tror kanske att - nu ska något äntligen reflekteras i media? När det

hos er kan bli en nationalfråga om något sådant som till exempel hedersmord, som alla börjar uttrycka sina tankar om, då jämför jag med vår problematik: att trots alla ansträngningar och all kamp kommer det inte upp i medierna. Det är det som är frågan för oss.

Zeynep Oral:

– Men man ska inte se det som att det aldrig sker några framsteg. 1985 var det en kvinnokonferens i Nairobi. Jag var den enda journalisten från Turkiet. Det vill säga, många har naturligtvis flyttat ut efter 1980 och de journalisterna var där. På så vis var jag inte den enda turkiska journalisten där. Efter tio år när samma konferens hölls i Beijing, då skickade alla tidningar och medier från Turkiet en representant.

Zeynep Oral:

– När jag åkte från Nairobi 1985, anställd av den stora tidningen, med stor upplaga, hade jag förslag på en serie artiklar. Som mina kollegor vet så brukar vi ha morgonmöten på tidningsredaktioner. Där föreslog jag ett synopsis; det var kvinnor i arbete, fackets kvinnor, olika kvinnobilder helt enkelt. Alla tyckte ”å, vad intressant”. Medan de tittade på bilderna såg jag mig om runt bordet. Jag brukade alltid vara med, men hade inte märkt tidigare att jag var den enda kvinnan på de här mötena. Alla chefer med ansvar för olika avdelningar lyssnade och lyssnade. Till slut sade de att ”det var väldigt intressant, men tyvärr, våra läsare är inte intresserade. Det är bättre att du skriver om ”När jag var i Afrika”.”

Zeynep Oral:

– Jag ska ge ett exempel från en av mina artiklar under 90-talet. Det handlar om Urfa. Jag hade skrivit om att en flicka i Urfa blev strypt för att hon hade övergivit sin man. Den artikeln fick inte större plats än protesterna mot skönhetstävlingar i Indien. Idag har vi hunnit fram till en punkt där det är viktigt att hitta ett utrymme för att sända en sådan nyhet. Utan att skapa en tidningsmiljö där våldet blir vardagsmat, så måste man arbeta väldigt mycket på att föra ut debatten. Tvärtemot vad som är fallet i Sverige är det hos oss alltid den som utför våldet som ses som offer. Vi kämpar för att visa att det är kvinnan som är offret.

Zeynep Oral:

– När det gäller våld mot kvinnan vill vi också påpeka att våld mot kvinnan är en angelägenhet för staten och det skadar också staten – det är det vi vill visa också.

Diskussion

Dan Josefsson:

– Vi har även organisationen KA-MER med oss från Turkiet. De jobbar mot hedersrelaterat våld. Jag skulle vilja be Nebahat Akkoc, som är ordförande, att kommentera det vi har hört.

Nebahat Akkoc:

– Zeynep Oral har varit vår lärare. Jag har arbetat i flera olika frivilligorganisationer i Turkiet och jag har brunnit länge för kvinnofrågor. När jag började och frågade jag vem jag skulle läsa först, fick jag höra av alla att jag

skulle läsa Zeynep Oral. Och det vill jag gärna ha framfört. Men när jag lyssnade på alla så tänkte jag att OK, det finns redan en främlingsfientlighet i världen och om man börjar berätta om hedersmord som ett kulturell beteende så kan det faktiskt bidra till att rasismen brer ut sig ännu mer. Man måste anstränga sig för att göra något åt det här och tänka på det. Måste hitta en balansgång i den här frågan. Jag medger att 90 procent - eller mer - av hedersmorden är från vår kultur, det medger jag. Jag har alltid ett arkiv under armen som jag kan visa om någon påstår någonting annat, men jag kan också påstå att det här är ju universellt. Jag ryckte till när någon sa att massmedierna är på flickornas sida och tänkte - JA, det måste de ju vara för det handlar om våld och ingen har rätt att utöva våld mot någon annan. Om vi skulle gå in i djupet i orsakerna till våldet, då riskerar vi att ge rätt till förövarna. Sådana misstag har begåtts i Turkiet väldigt ofta.

Dan Josefsson:

– Det verkar som om vi har väldigt olika situationer i Sverige och Turkiet. Om man lyssnar på Anna verkar det som om vi har för mycket bevakning, medan Zeynep menar att det är nästan ingen journalistik alls om de här frågorna. Men jag skulle vilja börja med att fråga Anna Frenning om det här sista; att man inte ska gå in och förklara, för att då ursäktar man förövaren – hur ser du på det?

Anna Frenning:

– Jag tror att man kan försöka förstå hur sådana saker kan hända. Och som ni har pratat om också, så tror jag att mycket beror på hur det ser ut i samhället. Sedan vill jag gärna hålla med om en del av Zeyneps historia också. Det gäller det våld som utövas mot kvinnor inom den svenska kulturkretsen, det speglas inte lika flitigt. Det är just när de finns några som vi kan peka ut som ”de andra” – det är då det skrivs så flitigt. Och vad gäller de här båda världskonferenserna så har bevakningen i Sverige varit utomordentligt usel.

Zeynep Oral:

– Vi i Turkiet behöver stöd från den internationella fronten inom en rad områden, för att lyckas med vissa saker. Ni kanske inte behöver det på samma sätt. För det andra så håller jag med Nebahat, att eftersom ni kallar det här för kulturrelaterat våld säger ni att det här är rasism och diskriminering. Det är en rasistisk definition. På grund av tidsbrist kan jag inte berätta i detaljer, men just det här våldet i EU-länderna, det är fruktansvärda siffror, man kan få munsår av det här. Jag vill inte ge fel intryck – efter 1985 började man ge mer plats i media för sådana här saker. Ett slående exempel var att när Shemse dog var det bara kvinnor som tog sig an begravningen, men i år när Gulbin Naa blev mördad blev det nästan en statlig ceremoni. Så stor skillnad är det. Det finns en rutin på TV som vi är väldigt emot... Jag vet inte hur det är här, men TV-kanalerna hos oss brukar göra reklam för sina program och var tionde minut ger de bilder på det grövsta våldet. ”Om en liten stund kommer ni att få se det här.” Hela dan håller de på det här sättet. Tittarna blir okänsliga och börjar acceptera våldet som en del av deras vardag.

Dan Josefsson:

– Förstod jag dig rätt att när vi talar om hedersrelaterat våld så är det rasistiskt? Vi hörde från KA-MERs sida att 90 procent kommer från den kurdiska kulturkretsen.

Nebahat Akkoc:

– Nej, det sa jag inte, jag sa att det är vanligare hos oss. Kvinnomord är nästan lika vanligt i hela Turkiet, men just den sorten (hedersmord) menade jag.

Aytekin Sir:

– Mitt namn är Aytekin Sir, jag är docent på avdelningen för psykiatri på Dicle universitet, bedriver forskning inom socialmedicin och psykologi på temat självmord. Jag tänker när jag hör mediedebatten – hur kan man bäst återge en sådan nyhet i massmedia? Om vi pratar om Turkiet. När självmordserierna började i Batman skrev de om det på första sidan i alla tidningar. Jag har en allvarlig misstanke om att det provocerade fram självmord senare.

Aytekin Sir:

– Samma iakttagelse har gjorts när det gäller självmord genom att hoppa från Bosfos-bron, att fler började hoppa från bron, eller hota med att hoppa. Men när man begränsade skrivierna om det så begränsades också hoppandet från bron. I många länder finns det restriktioner kring att skriva om sådant på första sidan, regler som säger att man ska skriva mer återhållsamt, med små rubriker längre in i tidningen. Det skulle jag vilja diskutera här. Vad finns det för nackdelar och fördelar med en sådan regel i praktiken. Är det något vi borde önska oss? Min personliga åsikt är att det är en viktig uppgift för media att skriva om hedersrelaterade mord, för att aktualisera frågan och visa att det är en fråga av rang. Den senaste tiden har sådana nyheter kommit på de första sidorna i tidningarna. Så att istället för att begränsa sig till att hjälpa kvinnorna som dör i skymundan på sjukhusen så försöker nu statliga myndigheter att göra någonting åt problemet. Men att avslöja de här kvinnorna inför massmedia kan också resultera i ett dödshot eller en avrättning. Alltså att hoten blir verkliga just när något avslöjats i massmedierna. Och jag vet också hur Nebahat och KA-MER försöker skydda de här kvinnorna för allmänheten. Men när någon hör talas om de här utsatta kvinnor så försöker medierna söka upp dem direkt för att intervjua dem och det ökar faran.

Monica Brendler-Lindqvist:

– Jag heter Monica Brendler-Lindqvist och arbetar som psykoterapeut här på Rädda Barnen. Jag har två tankar som jag får i mitt huvud när jag hör Aytekin prata. Det ena är att de flickor som jag träffar och som jag arbetar med, de använder ofta ord som de har tagit från massmedia. De säger ”han ska göra med mig som de gjorde med Fadime”. När jag frågar vad hon är rädd för, så kan hon inte svara, har inga ord. Det är en känsla hon förmedlar till mig, hon är rädd, men vet inte riktigt för vad. De flickor som kommer till oss kommer från hela världen. Vi har haft flickor från Kina, Vietnam, Saudiarabien, Mellanöstern, Nordafrika. De har lärt sig från svenska media, de speglar sig i svenska media. Men för en flicka, för en människa överhuvudtaget, är det viktigt att hitta sitt eget språk. Det är ett problem att de får en så stereotyp bild av sig själva som offer.

Monica Brendler-Lindqvist:

– Det andra jag kommer att tänka på är att som psykoterapeut sitter man på samma sida som flickorna. Det ingår i arbetet. Då kan man känna precis som flickorna, att hur man än gör så gör man fel. För de flickor som är rädda och vill

lämna sin familj, de blir inte trodda. De som har lämnat och vill återvända, de blir också misstrodda. När vi går ut och berättar om vårt arbete får vi alltid kritik hur vi än har gjort.

Sevil Bremer:

– Jag är kollega till Monica, psykoterapeut och psykolog. Ibland arbetar vi tillsammans med flickorna, för att vi vill få in en svensk och en ickesvensk i rummet. Vi tycker att så kan man lösa problemen, eller åtminstone är det en modell. Vi har mycket erfarenhet av flickor i terapeutiska sammanhang. Vi möter ibland journalister som vill förstå, som vill ställa frågor till oss. Vi försöker ge en mångfasetterad bild. Det händer att vi då blir oklara, har svårt att förenkla och dra enkla slutsatser. Journalister vill för det mesta träffa flickorna också. Nästan alltid har jag stoppat det. De som kommer till mig är under behandling. De är sköra, genomgår en psykoterapeutisk process. Ibland är det svårt att förklara det. Det fungerar bättre när flickorna själva säger ifrån. Jag vill bara berätta om det - att jag har stoppat sådana intervjuer.

Seminariedeltagare:

– En fråga till Monica - kan du förklara vad du menar när du säger att - flickorna har inte sina egna ord, menar du att de inte har problem?

Monica Brendler-Lindqvist:

– Nej, jag menar inte att de inte har problem, jag menar att de identifierar sig som offer, att de använder betraktarens språk om sig själva. Det kan låta motsägelsefullt, men de här flickorna måste hitta sitt eget jag och sin egen styrka i sig själva. De kan inte sitta och vänta på att deras liv går till spillo. De måste kämpa. Förstår du?

Dan Josefsson:

– Jag tror det här är ett problem på andra områden också. Det finns en ständig debatt om hur medierna skildrar fattiga områden, nedgångna områden utanför storstaden. Medierna ger en negativ bild och skapar därigenom en negativ självbild hos dem som bor där. Medierna svarar alltid att - vi måste få berätta hur det är. Journalisten accepterar inte bilden att man genom beskrivningen skapar en verklighet. Men jag skulle vilja ställa frågan till er som talat, hur skulle er idealbild se ut? Hur skulle ni vilja att journalisterna agerade?

Anna Frenning:

– Så småningom kommer jag till något som liknar svar på din fråga... Det handlar mycket om vad man använder för språk, för ord, i medierna. Om man skriver så att det blir likhetstecken emellan till exempel ”modern” och ”svensk”, då ger man inte möjlighet för en flicka som befinner sig i den här konflikten att definiera sig själv. Man ger möjligen också signaler till hennes familj om hur farligt det svenska samhället är. Man skapar en polarisering mellan det svenska och någon sorts ”invandrarkultur” och den mall för att hjälpa flickan som uppstår i läsarens huvud blir att vi måste rädda över flickan till den ”svenska” delen av samhället. Där måste det finnas saker att göra som gör den bilden mer nyanserad. Jag menar absolut inte att man ska låta bli och berätta om hedersmord i Sverige. Men det

begås cirka 30 kvinnomord per år i Sverige* och de enda som kommer på första sidan är de som begås i hederns namn. Sen en tanke som vi odlar här på Rädda Barnen och där skulle jag vilja dra en parallell till ett annat område, nämligen könsstympning. Möjligen förvirrar det bara men jag provar.

Anna Frenning:

– Medierna har rapporterat om hur svenska somalier stympar sina flickors kön i massor. Sen finns det en annan riktning i debatten, som vill att vi hellre ska tala om att - här i Sverige pågår faktiskt inte könsstympning, här har vi slutat stympa flickor. Jag tror att den bilden är mer sann, även om det kan förekomma, men det är inte de signaler man ger till somalier i Sverige. Jag tror att det är bättre att man talar om att många somalier har slutat stympa sina flickor, än att man talar om att många gör det. Annars tänker jag mig att man får för sig att - oj då, alla andra stympar sina flickor, då måste jag också göra det.

Dan Josefsson:

– Jag ska bara säga nåt om just det där programmet om könsstympning... Det ligger i mediernas logik att om man ska ägna en timmes program åt någonting i TV så måste det vara ett stort problem. Det är lätt att överdriva ett problems storlek. Man sa att det finns någonting på 3000 somaliska flickor som riskerar att könsstympas, men det finns inte ett enda känt exempel på en flicka som har könsstympats i Sverige. Det har skrivits en doktorsavhandling om det där programmet där doktoranden menar att man riskerar just att orsaka könsstympningar därför att somaliska familjer får föreställningen att sedvänjan lever kvar när det i själva verket är på utdöende, åtminstone när det gäller somalier i Sverige.

Zeynep Oral:

– Jag ska försöka välja mina ord med känsla. Inte bara i Sverige utan i västvärlden, när de pratar om sina bekymmer med mänskliga rättigheter, har de verkligen ställt till det för mig. I mänskliga rättigheters namn har jag bevittnat att Tyskland har skyddat och gett en fristad till Mehmed Ali Agca som har skjutit min redaktör på tidningen. Det har jag bevittnat i årtal. Samma sak är det med de rörelser som egentligen förnekar mänskliga rättigheter. De har fått skydd för att de här länderna ska visa att de är för mänskliga rättigheter. Om man resonerar så här, kvinnlig könsstympning är en del av den somaliska kulturen och hedersmord är en del av den kurdiska kulturen, då hamnar man på farliga banor måste jag säga. Jag är inte en människa som har radikala inställningar till saker och ting, men alla länder har sina egna lagar. Och de befintliga lagarna måste gälla oavsett vilken etnisk tillhörighet man har i landet, då måste de gälla för alla. Både via utbildning och via lagar måste man se till att saker fungerar, annars blir det dubbel standard.

Sonia Sherefay, ledamot i Rädda Barnens riksförbunds styrelse:

– Jag jobbar med flickor och pojkar, män och kvinnor som har kommit till Sverige från andra länder. Jag har också skrivit två böcker i frågan. Kommer mycket i kontakt med flickor och jag vill påstå att våld mot flickor och hedersmord har pågått långt innan Sara, Pela och Fadime blev mördade och

* Enligt Mikael Ryings BRÅ-rapport 2001:11 "Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer" mördades 326 kvinnor och flickor under 1990-talet i Sverige.

docenten (Aytekin Sir) påminde mig just om det. I början av nittioalet hade vi begrepp som "balkongflickor" i Norsborg. Med andra ord det var flickor som begick självmord genom att hoppa från sjunde våningen. Vi som jobbade då försökte ha det som en testfråga för att andra flickor inte skulle göra samma sak. Med facit i handen borde vi ha reagerat på annat sätt för att kunna förebygga. Media i Sverige har otroligt stor påverkan. Ni kan vrida och vända på allting. Gör positivt till negativt och tvärt om. Gör positiva saker, ta fram invandrare i Sverige som något som behövs för utveckling och framsteg, det är det enda ni behöver göra!

Björn Ewenfeldt:

– Jag heter Björn Ewenfeldt och är reporter på nyhetsbyrån TT. Jag skulle vilja peka på ett problem som bara berörts litet och som jag har sett. Det är att den svenska journalistkåren är oerhört homogen. Jag arbetar på en av de största redaktionerna i hela landet och har nästan inga arbetskamrater med invandrarbakgrund. De journalister med invandrarbakgrund som finns i Sverige arbetar ofta på invandrarprogram som vänder sig till invandrare. Vad vi skulle behöva på de stora nyhetsredaktionerna är just personer med invandrarbakgrund som kunde tala om när vi ska göra reportage att - det här är fördomar. Ni har tidigare efterlyst goda nyheter och den goda nyheten är att den här debatten har kommit igång, bland annat i Publicistklubben. Vi måste få in fler journalister med utländsk bakgrund.

Dan Josefsson:

– OK, då får vi ta och sluta och jag vet ju att man diskuterar de här sakerna bland journalister i Sverige, annat vore lögn. Men jag tror det stämmer att om vi inte får en mer pluralistisk journalistkår så kommer de här problemen att vara kvar. Tror också att det är bra för organisationer som Rädda Barnen att fundera på hur man kommunicerar med journalister, inte vara rädd för att gå till redaktionerna och tala om de här sakerna och då var ju det här seminariet ett försök i alla fall. Tack alla ni som har varit med.

Efterord till presseminariet

Diskussionen på presseminariet hettade till en del. Vi som engagerat oss i kvinnofrågor både från Turkiet och Sverige ville få våra journalister att skriva mer och delvis annorlunda än de gör. Men där upphörde nästan likheterna och när vi diskuterade pratade vi delvis förbi varandra. En del saker kan vara intressant att kommentera vidare:

Den svenska debatten om hedersmord och förtryck i hederns namn är en annan debatt än den om kvinnofrågor eller könsroller i övrigt. I Turkiet är det en och samma diskussion. I Sverige kan hedersmord och relaterat förtryck tillskrivas "de andra". Flickorna uppfattas självklart som offer i Sverige – inte i Turkiet. Men i Sverige demoniseras förövarna lite extra, just därför att detta handlar om "de andra". I Turkiet har förövarna utmålats som offer i medierna, medierna är en del av det samhälle som föder hedersproblematiken.

Det finns en önskan från Rädda Barnen och från andra också, om att minska avståndet mellan "oss" och "dem" i den här rapporteringen. I berättelser om svenska män som misshandlar eller dödar sina kvinnor eller barn är det aldrig någon tvekan om vem som är offer. Däremot tillåts som regel även den mest våldsamme man eller far att ha ett eget öde. Om det överhuvudtaget rapporteras vill säga. Invandrarmannen däremot skildras mycket stereotyp. Det är "kulturen" som bär skulden. Vilket i sin tur misstänkliggör alla som kan antas tillhöra samma kultur.

För de turkiska debatttagarna var det självklart viktigt att lyfta fram problematiken med hedersmord som något som hör ihop med kulturen. Deras ambition är att förändra kulturen inifrån – inte att skjuta ifrån sig problemet. Det senare går inte, eftersom kulturen är en del av dem själva.

Och som alltid kan man gå hårdare åt fenomen i den egna gruppen än andra grupper, utan att misstänkas för rasism. Svenskar som ger sig in i debatten måste hela tiden vara medvetna om att kritik emot kulturella företeelser kan användas av rasister, som tar missförhållanden till intäkt för att fördöma hela kulturen som sådan, eller ännu värre, en hel etnisk grupp. Det kan också skapa hårda läsningar i den grupp man vill nå.

De som har lyfts fram i medierna har ofta varit personer som just kritiserat sin egen kultur inifrån. Deras perspektiv är självklart - att bekämpa de DELAR av den egna kulturen som skadar kvinnor, precis som KA-MER också säger i sina föreläsningar. Problemet är att svenskar för enkelhetens skull gärna bestämmer sig för att ta avstånd från kulturen i sin helhet. Det krävs mycket insikt och god vilja hos journalister för att få med alla nyanser i budskapet och i synnerhet för att göra alla nyanser lika synliga i rubriker och ingresser.

En viktig kommentar kom från journalisten från TT – det finns alldeles för få journalister med utländsk bakgrund inom våra media. Det vore önskvärt att utöka den andelen, för att ge en nyanserad rapportering om dessa och andra frågor, där egen kulturkompetens behövs.

Anna Frenning

Länkar och kontakter

Nedanstående instanser har en kontinuerlig verksamhet som är öppen att kontakta för den som vill ha tips, råd eller stöd i dessa frågor:

Kruton - skyddat boende för flickor, huvudman Stockholms kommun:
http://www.sot.stockholm.se/hvb_barnungdom/kruton/kruton.html,
08-508 44 550

”Isabell” - socialförvaltningen i Eskilstuna: telefon 016-10 24 10, 0706-911 192

Kvinnors nätverk, telefonrådgivning, öppet hus, tjejjour, café mm. Kvinnors Nätverk, Box 2019, 103 11 Stockholm 08- 411 78 55, fax: 08-646 45 21

Rädda Barnen: www.flicka.nu, tel 08-698 90 19

Stöd- och rådgivningscenter för flickor / unga kvinnor med utländsk härkomst, 08-508-44-558 och 08-508 44 559.

Linna-mottagningen, 08-728 00 55, ungdomar kan ringa 020-40 70 40.

Om du är flicka och vill ha hjälp kan du alltid söka dig till din **elevhälsovård** om du går i skolan, eller till **Ungdomsmottagningen** i din kommun.

Lästips

Rädda Barnen har också givit ut

Överlevnadshandbok för flickor om frihet och heder, av Farnaz Arbabi och Lotta Fristorp. Art nr 9145.

Leva sitt liv med familjen i behåll, av Hedvig Ekerwald. Art nr 3102.

Rädda Barnens rapport **”Förtryck i hederns namn”**, art nr 3015, finns att ladda ner som PDF från vår webbsida: www.rb.se

Läs mer på vår webbsida: www.rb.se eller ring vår informationsservice: 08-698 90 20.

En webbsida som har mycket information om dessa frågor är också www.elektra.nu